© Изге Китапны тәрҗемә итү институты, 2007

КАНУН

Мусаның Раббы вәгъдә иткәннәрне
исраиллеләрнең исенә төшерүе

1 1 Бу китапта Мусаның Үрдүн елгасының икенче ягында: Суф-
ка каршы урнашкан Араба тигезлегендәге чүлдә – Паран бе-
лән Тофел, Лабан, Хасерот, Ди-Заһаб арасында Исраил хал-
кына сөйләгән сүзләре китерелә. (2 Сәгыйр таулары аша Хоребтан
Кадыш-Барниага барыр өчен унбер көн вакыт кирәк.)
3 Исраиллеләр Мисырдан чыгып киткәннең кырыгынчы елын-
да, унберенче айның беренче көнендә Муса Исраил халкына Раб-
бы кушканнарны ирештерде. 4 Бу хәл Муса Хишбунда яшәгән амо-
риләр патшасы Сихонны, Аштаротта һәм Эдрегыйда яшәгән Ба-
шан патшасы Огны җиңгәннән соң булды. 5 Муса исраиллеләргә
Раббы канунын аңлата башлаганда, алар Үрдүн елгасының икенче
ягындагы Моаб җирендә иделәр. Муса аларга болай диде:
6 – Раббы Аллаһыбыз Хореб тавында безгә: «Бу тауда инде озак
тордыгыз, 7 җыенысыз да амориләр яшәгән тауларга, аларның күр-
шеләре яши торган җирләргә – Араба тигезлегенә, тауларга, түбән
урыннарга, Нәгебкә һәм диңгез буйларына китегез, кәнганиләр
җирен һәм Ливанны узып, бөек Фөрат елгасына кадәр барып җи-
тегез. 8 Карагыз! Мин бу җирне сезгә тапшырам. Мин ата-бабала-
рыгыз – Ибраһим, Исхак, Ягъкубка һәм аларның нәсел варисла-
рына бирергә ант иткән җиргә барып, аны биләгез!» – дип әйтте.

Мусаның башлыклар сайлавы

9 Муса әйтте:
– Мин сезгә ул вакытта ук: «Берүзем генә барыгызга да башлык
була алмам. 10 Раббы Аллаһыгыз сезнең санны арттырды, шуңа
күрә хәзер сез күктәге йолдызлар санынча ишәйдегез! 11 Раббы,
ата-бабаларыгызның Аллаһысы, сезне бүгенгедән мең мәртәбә
арттырсын да, вәгъдә иткәненчә, хәер-фатихасын бирсен! 12 Ә мин
берүзем генә сезнең турыда кайгырта, низагларыгызны хәл итә
алмыйм! 13 Һәр ыругтан акыллы, зирәк, сыналган берничә ирне

сайлап алыгыз. Мин аларны сезгә башлык итеп куярмын», — ди-
гән идем.
[14] Сез: «Синең тәкъдимең яхшы», — дидегез. [15] Мин ыруглары-
гыздагы баш кешеләрне — зирәк акыллы, сыналган ирләрне алып,
аларны сезнең башлыкларыгыз иттем, сезнең өстән меңбашы,
йөзбашы, иллебашы, унбашы билгеләдем, һәр ыругка назыйрлар*
куйдым. [16] Хакимнәрегезгә мин шундый әмер бирдем: «Кардәшлә-
регезне бик игътибар белән тыңлагыз. Бәхәс исраилле белән исра-
илле арасындамы яки исраилле белән читтән килгән кеше ара-
сындамы — һәммәсен дә бер үк төрле гадел хөкем итегез. [17] Хөкем
иткәндә кешеләрнең берсен икенчесеннән өстен куймагыз, яшен
дә, өлкәнен дә бер үк төрле тыңлагыз. Беркемнән дә курыкмагыз,
чөнки хөкем итү — Аллаһы эше, ә инде эшне хәл итү кыен булса,
миңа килегез, мин аны үзем хәл итәрмен». [18] Сез эшләргә тиешле
нәрсәләрнең барысы турында да мин сезгә ул вакытта ук әйттем.

*Мусаның унике кешене Аллаһы вәгъдә иткән җирне
карап кайтырга җибәрүе*

[19] Шуннан, Раббы Аллаһыбыз кушканны тыңлап, Хоребтан амо-
риләрнең таулы иленә таба киттек. Үзегез күргән зур һәм курկы-
ныч чүлне узып, Кадыш-Барниага килеп җиттек. [20] Мин сезгә: «Сез
Раббы Аллаһыбыз аморіләрнең безгә бирәсе таулы иленә килеп
җиттегез, — дидем. — [21] Күрегез, менә ул! Раббы Аллаһыгыз бу
җирне сезгә бирде. Ата-бабаларыгызның Аллаһысы Раббы куш-
канча, барыгыз, биләгез аны! Курыкмагыз, котыгыз чыкмасын!»
[22] Сез, миңа килеп: «Әйдә, бу җирне карап кайтырга үзебездән
алда берничә кешене җибәрик, — дидегез. — Алар безгә кайсы юл-
дан барасын, нинди шәһәрләр барлыгын белешеп кайтсыннар».
[23] Бу фикер миңа ошады һәм мин, һәр ыругтан берәр кеше исәбен-
нән, унике кеше сайлап алдым. [24] Шуннан соң алар киттеләр, тау-
ларга күтәрелеп, аннан Эшкүл үзәненә төштеләр һәм ул тирәдәге
җирне карап чыктылар. [25] Шуннан җыйган җимешләрне китереп,
алар безгә бу җир турында сөйләделәр. «Раббы Аллаһыбыз безгә
бирәсе җир яхшы», — дип әйттеләр.
[26] Әмма сез ул җиргә барырга теләмәдегез, Раббы Аллаһыгыз-
ның кушканына каршы килдегез, [27] чатырларыгызда: «Раббы безгә
нәфрәтләнгәнгә күрә, аморіләр кулына тапшырып, безне кырды-
рып бетертер өчен генә Мисыр җиреннән алып чыкты, — дип зар-
ланыштыгыз. — [28] Инде хәзер кая барырга безгә? Андагы халык-
ның бездән күпкә көчле, озын буйлы булуын, шәһәрләренең зур,
диварларының күккә кадәр җиткәнен, анаклыларны да күргәннә-
рен сөйләп, туганнарыбыз безне куркытып бетерде», — дидегез.

---

* **1:15** *Назыйр* — күзәтеп торучы.

[29] Ә мин сезгә: «Котыгыз очмасын, курыкмагыз алардан! – ди-
дем. – [30] Раббы Аллаһыгыз сезнең алдан барып, сезнең өчен Үзе
сугышачак. Күреп тордыгыз, Мисырда да, [31] чүлдә дә Ул шулай эш-
ләде. Сез барган бөтен юл буе Ул, баласын кулына күтәреп барган
ата кебек, сезне күтәреп барып, әлеге урынга китереп җиткерде».
[32-33] Шулай була торып та, сез юлыгызда, үзегездән алда барып, ча-
тырларыгызны корырга урын тапкан, төнлә ут баганасында, көн-
дезен болыт баганасында сезгә юл күрсәткән Раббы Аллаһыгызга
ышанмадыгыз!

Раббының исраиллеләргә җәза бирүе

[34] Сезнең сүзләрегезне ишетеп, Раббының ачуы килде һәм Ул
ант итеп әйтте: [35] «Сез – кара эчле халык, шуңа күрә бу начар бу-
ынның берсе дә Мин ата-бабаларыгызга бирергә ант иткән бәрә-
кәтле җирне күрмәс. [36] Бары Ифунни угылы Кәлеб кенә күрер.
Мин аңа һәм аның нәсел варисларына үзе аяк баскан җирне би-
рәм, чөнки Кәлеб бөтен күңеле белән Раббыга иярде».
[37] Сезнең аркада Раббының миңа да ачуы килде һәм Ул: «Муса,
син дә ул җиргә кермәячәксең, – диде. – [38] Әмма Нун угылы Йе-
шуа, синең ярдәмчең, бу җиргә керәчәк. Йешуага булыш, чөнки
бу җирне биләргә исраиллеләрне Йешуа алып барачак». [39] Раббы
безгә әйтте: «Әле яхшыны яманнан аера белмәгән балаларыгыз-
ны, дошман кулында кала, дигән идегез. Ләкин ул балаларыгыз-
га Мин бу җирне бирәчәкмен һәм алар аны биләрләр. [40] Ә сез,
борылып, Камышлы диңгезгә* илтә торган юл белән кире чүлгә
китегез».
[41] Шул чагында сез миңа болай дип җавап бирдегез: «Без Раб-
быга каршы гөнаһ кылдык, без хәзер, Раббы Аллаһыбыз кушкан-
ча, барып сугышачакбыз». Сезнең һәркайсыгыз, сугышырга ко-
рал алып, аны-моны уйлап тормый гына, таулы илгә менәргә
җыенды.
[42] Раббы исә миңа: «Сугышырга бармагыз, чөнки Мин сезнең
арада түгел, шуңа күрә дошманнар сезне җиңәчәк», – дигән сүз-
ләрне үзләренә җиткерергә кушты.
[43] Аның сүзләрен мин сезгә җиткердем, тик сез тыңламадыгыз,
Раббы сүзенә каршы килдегез һәм таулы илгә мендегез, [44] ә анда
яшәүче аморилар сезгә каршы сугышка чыктылар һәм, умарта кү-
че кебек ябырылып, сезне Сәгыйрдан Хормага кадәр куып барып,
җиңделәр. [45] Шуннан соң сез, кире кайтып, Раббы алдында елады-
гыз, әмма Раббы сезнең аһ-зарларыгызны тыңларга теләмәде.
[46] Шулай итеп озак вакытлар сез Кадышта калдыгыз.

---

* **1:40** Камышлы (русча – Чермное) диңгезне элек-электән Кызыл диңгез дип йөртәләр.

Исраиллеләрнең Моаб һәм Эсау җирләре аша үтүе

2 [1] Аннан соң, Раббы миңа әйткәнчә, Камышлы диңгезгә таба
борылып, кире чүлгә киттек. Озак вакытлар Сәгыйр таулары
тирәсендә уралып йөрдек.
[2] Шулвакыт Раббы миңа: [3] «Бу таулар тирәсендә җитәрлек ура-
лып йөрдегез, инде төньякка борылыгыз, – диде. – [4-5] Халыкка
менә нәрсә дип әйт: Сез Сәгыйрда яшәүче Эсау нәселеннән бул-
ган туганнарыгыз җиреннән узарсыз, алар сездән куркырлар, әмма
алар белән сугышудан сакланыгыз, чөнки Мин сезгә аларның бер
карыш җирен дә бирмим, Мин Сәгыйр таулы илен Эсауга биләргә
бирдем. [6] Эсаулыларга ашаган ризыгыгыз өчен дә, эчкән суыгыз
өчен дә түләгез».
[7] Раббы Аллаһыгыз һәр эшегезгә хәер-фатихасын бирде, ик-
сез-чиксез чүлдән барганда сезне кайгыртты. Раббы Аллаһыгыз
шушы кырык ел буе сезнең белән бергә булды, һәм сез һичнинди
мохтаҗлык күрмәдегез.
[8] Элат һәм Эсион-Гебер шәһәрләреннән баручы Араба юлы бе-
лән без Сәгыйр җирендә яшәүче кардәшләребез – эсаулылар янын-
нан уздык һәм аннары, борылып, Моаб чүленә киттек. [9] Раббы
миңа: «Моаблылар белән дошманлашып сугыш башламагыз, Мин
алар җиреннән сезгә өлеш чыгармыйм, чөнки Мин Ар шәһәрен
аларга, Лутның нәсел варисларына, бирдем», – диде.
[10] Элек анда көчле, күп санлы, анаклылар кебек озын буйлы
эмиләләр яшәгән. [11] Моаблылар аларны эмиләләр дип атаганнар,
ләкин анаклылар кебек үк, алар рефалылар дип тә исәпләнгәннәр.
[12] Сәгыйрда элек хориләр яшәгән, ләкин Эсауның нәсел варис-
лары аларның җирен тартып алган. Раббы исраиллеләргә биләр-
гә биргән җирдә яшәгән халыкны исраиллеләр нишләтсә, Эсау
нәсел варислары хориләрне нәкъ шулай ук кырып бетереп, җир-
ләренә кереп урнашкан.
[13] Раббы безгә Зеред үзәне аркылы икенче якка чыгарга кушты,
һәм без Раббы әйткәнчә эшләдек. [14] Кадыш-Барниадан чыгып кит-
кәннән соң Зеред үзәнен кичүгә кадәр утыз сигез ел вакыт үтте
һәм, Раббы ант иткәнчә, арабызда сугышка яраклы бу буынның
барлык ирләре шушы вакыт эчендә үлеп беттеләр. [15] Аларның иң
соңгылары үлеп беткәнчегә кадәр Раббы алардан читкә борылды.
[16] Сугышырга яраклы ирләрнең соңгылары үлеп беткәч, [17] Раббы
миңа әйтте: [18] «Бүген Ар янындагы чикне узып, Моаб җиренә чы-
гыгыз. [19] Аммонлылар янына килеп җиткәч, дошманлашып сугыш
башламагыз, Мин алар җиреннән сезгә өлеш чыгармыйм, чөнки
Мин аны аммонлыларга, Лутның нәсел варисларына бирдем».
[20] Элек бу җирдә рефалылар да яшәгән, һәм ул рефалылар җи-
ре булып саналган; аммонлылар исә аларны зәмзумлылар дип

йөрткәннәр. [21] Зәмзумлылар көчле, күп санлы һәм анаклылар кебек озын буйлы булганнар, әмма Раббы аммонлылар күз алдыннан зәмзумлыларны юк итте, һәм аммонлылар, алар җирен үзләренә алып, шунда кереп урнаштылар. [22] Раббы Эсауның Сәгыйрдә яшәгән нәсел варислары өчен дә шулай ук эшләде. Раббы хориләрне эсаулылар күз алдыннан юк итте – эсаулылар, аларны җирләреннән куып, шунда кереп урнаштылар һәм хәзер дә шунда яшиләр. [23] Газага хәтле авылларда яшәүче авлыларны исә Кәфтурдан килгән кәфтурлылар* юк итте һәм алар җиренә кереп урнашты.

Сихонны җиңү

[24] Раббы: «Җыеныгыз, Арнон үзәнен кичегез. Мин сезгә, җире белән бергә, Хишбун патшасы амори Сихонны бирәм. Аның белән сугышып, җирен яулый башлагыз. [25] Шушы көннән башлап, Мин бөтен җирдә барлык халыкларны сездән курка, сезнең турыда ишетүгә калтырап төшә торган итәрмен», – диде.

[26] Шуннан соң Кыдемот үзәненнән мин Хишбун патшасы Сихонга килешү тәкъдим итү өчен илчеләр җибәрдем: [27] «Җиреңнән узарга рөхсәт ит. [28-29] Без барган юлыбыздан уңга да, сулга да тайпылмабыз һәм ашаган ризыгыбыз, эчкән суыбыз өчен көмеш белән түләрбез. Эсауның Сәгыйрдә яшәүче нәсел варислары да, шулай ук Арда яшәүче моаблылар да безгә үз җирләреннән үтәргә рөхсәт иттеләр. Җиреңаша үтеп, Үрдүнгә җитәр һәм, аны кичеп, Раббы Аллаһыбыз безгә бирәсе җиргә керер идек». [30] Әмма Хишбун патшасы Сихон безгә үз җире аша үтәргә рөхсәт итмәде, чөнки Раббы Аллагыз усалландырып, аның йөрәген киреләндерде; Раббы аны сезнең кулга тапшырыр өчен шулай эшләде. Һәм бүген шулай булганлыгы күренеп тора.

[31] Раббы миңа әйтте: «Менә, Мин сезгә Сихонны һәм аның җирен бирәм, җиренә кереп, били башлагыз!» [32] Шуннан Сихон бар халкы белән Яһас янында безгә каршы сугышка чыкты. [33] Әмма Раббы Аллаһыбыз аны безнең кулга тапшырды, һәм без бөтен халкы, угыллары белән бергә, Сихон патшаны җиңдек. [34] Шул чагында без аның бөтен шәһәрләрен яулап алдык һәм бу шәһәрләрнең барлык халкын, Раббыга багышлап, тәмам юк иттек*: ирләрне дә, хатын-кызларны да, балаларны да – берсен дә исән калдырмадык. [35] Бу шәһәрләрдәге бар байлыкны һәм мал-туарны исә үзебезгә алдык. [36] Арнон үзәненең читендә урнашкан Арогырдан һәм шул үзәндәге башка бер шәһәрдән алып Гилыгадка кадәр булган

* 2:23 *Кәфтурлылар* – белгечләр әйтүе буенча, Кәфтур Крит утравын аңлата, ә кәфтурлылар – пелештиләр.

* 2:34 *Раббыга багышлап, тәмам юк итү* – Раббыга багышлап юк ителгән бер генә нәрсәдән дә исраиллеләр файдалана алмаган.

шәһәрләрдәге диварларның берсе дә безгә каршы тора алмады.
Раббы Аллаһыбыз аларның барысын да безнең кулга тапшырды!
37 Сез бары, Раббы Аллаһыбыз кушканга, аммонлылар җиренә,
Йавук елгасы янындагы урыннарга, таулы җирдәге шәһәрләргә ге-
нә якын килмәдегез.

Башан патшасы Огның җиңелүе

3 1 Аннан соң без, борылып, Башанга бара торган юл белән
киттек. Башан патшасы Ог бөтен халкы белән Эдрегый
янында безгә каршы сугышырга чыкты. 2 Раббы миңа әйтте:
«Огтан курыкма, чөнки Мин аны бөтен халкы, җире белән синең
кулга бирәм һәм син аңа Хишбунда патшалык иткән аморилләр
патшасы Сихонга эшләгәнне үк эшлә».
3 Һәм Раббы Аллаһыбыз Башан патшасы Огны, бөтен халкы бе-
лән бергә, безнең кулга бирде, ә без аларны үтереп бетердек, бер-
кемне дә исән калдырмадык. 4 Ул вакытта Огның без яуламаган
бер генә шәһәре дә калмады. Без Башан патшалыгындагы Огның
алтмыш шәһәрен, Әргүб җирен тулысынча алдык. 5 Бу шәһәрләр-
нең барысы да биек диварлар, капкалар һәм бикләр белән бик
яхшы ныгытылган булган, ләкин араларында диварлар белән ны-
гытылмаган бик күп башка шәһәрләр дә бар иде. 6 Без, Хишбун
патшасы Сихонның шәһәрләрен җимергән кебек, һәр шәһәрне
җимердек, анда яшәүче халыкны, Раббыга багышлап, тәмам юк
иттек: ирләрне дә, хатын-кызларны да, балаларны да – барысын
да үтереп бетердек, 7 ә шәһәрләрендәге бөтен мал-туарны һәм бай-
лыкны үзебезгә алдык.
8 Ул вакытта без әлеге ике амори патша кулыннан Үрдүн елгасы-
ның икенче ягындагы Арнон үзәненнән башлап Хәрмун тавына
кадәр булган җирне тартып алдык. (9 Сидунлылар Хәрмунны Си-
рион, ә аморилләр Сенир дип атыйлар.) 10 Без тигезлектәге барлык
шәһәрләрне, бөтен Гилыгадны, Сәлкә һәм Эдрегыйга кадәрге Ба-
шанны яулап алдык; Сәлкә белән Эдрегый – Огның Башан пат-
шалыгындагы шәһәрләре иде.
11 Рефалылардан бары Башан патшасы Ог кына калды. Огның
тимердән ясалган табуты аммонлыларның Рабаһ* шәһәрендә әле
дә саклана; кабул ителгән үлчәм буенча, аның озынлыгы тугыз
терсәк, иңе дүрт терсәк* булган.

Үрдүн елгасыннан көнчыгышка таба җирләрнең бүленүе

12 Ул вакытта без бу җирне яулап алгач, мин Арнон үзәненең чи-
тенә урнашкан Арогырны һәм Гилыгад таулы җиренең яртысын

* 3:11 *Рабаһ* – хәзерге Амман шәһәре.
* 3:11 *Терсәк* – якынча 0,5 метр. Огның табуты – 4,5 х 2 метр.

шәһәрләре белән бергә Рубин һәм Гәд ыругына бирдем. [13] Ә Ги-
лыгадның калган өлешен һәм Ог патшалык иткән бөтен Башан-
ны, димәк, бөтен Әргүб җирен, Менашше ыругының яртысына
бирдем. Башанны рефалылар җире дип тә йөрткәннәр. [14] Гәшур-
лылар һәм магахалылар җирләренең чигенә кадәр сузылган Әргүб
төбәген Менашше нәселеннән булган Яһир яулап алды һәм бу
җирләрне үз исеме белән Яһир Авыллары дип атады. Аларны бү-
генге көндә дә шулай Яһир Авыллары дип йөртәләр.

[15] Гилыгадны мин Макирга бирдем. [16] Арнон үзәнендәге Гилы-
гадтан алып Йавук елгасына кадәрге җирне Рубин белән Гәд ыру-
гына бирдем; бер яктан аның чиге – Арнон үзәненең уртасы, ә
аммонлылар җиренең чиге булган Йавук елгасы икенче чиге бул-
ды. [17] Мин аларга шулай ук Араба тигезлегенең көнчыгыш өлешен
бирдем. Бу өлешнең көнбатыш чиге – Үрдүн елгасы иде: ул, Кин-
нереттән* башланып, Араба диңгезенә, ягъни Үле диңгезгә кадәр,
ә көнчыгышта Песгә тавы итәгенә хәтле сузылган.

[18] Шунда мин Рубин белән Гәд ыругына һәм Менашше ыругы-
ның бер яртысына болай дип куштым: «Раббы Аллагыз сезгә мон-
дагы җирне биләү өчен бирде; сугышка яраклы барлык ирләрегез
корал тотып, башка исраилле туганнары алдыннан елга аша чык-
сыннар. [19] Бары тик хатыннарыгыз, балаларыгыз һәм мал-туарла-
рыгыз – сезнең бик күп мал-туарларыгыз булуын беләм – сезгә
мин биргән шәһәрләрдә калсыннар. [20] Раббы сезгә тынычлык иң-
дергән кебек, исраилле кардәшләрегезгә тынычлык иңгәнче һәм
Раббы Аллаһыгыз Үрдүн елгасының икенче ягында бирәсе җирне
яулап алганчыга кадәр аларга булышыгыз. Аннан соң һәркайсы-
гыз мин биргән мирас-биләмәгә кире әйләнеп кайта алыр».

[21] Ул чагында Йешуага мин әйттем: «Раббы Аллаһыгыз теге ике
патша белән нәрсә кылганын үз күзләрең белән күрдең, Раббы
син узасы башка патшалыклар белән дә шулай ук эшләр. [22] Ул
җирләрнең патшаларыннан курыкма, чөнки Раббы Аллаһыгыз сез-
нең өчен Үзе сугыша».

Раббы вәгъдә иткән җиргә Мусага керергә рөхсәт ителмәве

[23] Шунда мин Раббыга ялварып: [24] «Хуҗам-Раббым, Син миңа,
колыңа, бөеклегеңне һәм кулыңның кодрәтен күрсәтә башла-
дың. Күктә яки җирдә Син кылган эшләрне вә кодрәтле га-
мәлләрне эшли алган башка нинди алла бар? [25] Үтенеп сорыйм
Синнән, Үрдүн елгасының икенче ягындагы бәрәкәтле җирне –
таулы гүзәл илне һәм Ливанны күрер өчен елганы кичәргә рөх-
сәт ит», – дидем. [26] Әмма сезнең аркада Раббының миңа ачуы
чыккан иде, мине тыңламыйча: «Җитәр! Бу турыда Миңа башка

* 3:17 *Киннерет* – ул «Гәлиләя диңгезе» дип тә йөртелә.

сүз катма, — диде. — [27] Песгә тавына мен дә көнбатыш, төньяк,
көньяк һәм көнчыгыш тарафларга игътибар белән кара, чөнки Үр-
дүннең теге ягына чыкмаячаксың. [28] Йешуага нәсыйхәт бир, аның
күңелен күтәр һәм рухын ныгыт, чөнки бу халыкны, син күргән
җирне яулап алып, шунда яшәр өчен Үрдүн елгасы аша ул алып
чыгар», — диде.

[29] Шуннан соң без Бәйт-Пигур шәһәре каршындагы үзәндә тук-
талып калдык.

Мусаның халыкка Раббы кануннарын үтәргә кушуы

4 [1] И исраиллеләр, мин сезгә өйрәтәсе һәм сез үтәргә тиешле
кагыйдәләрне һәм кануннарны тыңлагыз! Исән калыр өчен
һәм Раббы, ата-бабаларыгызның Аллаһысы, бирәсе җиргә
барып, ул җирне биләр өчен, әлеге кануннарны үтәгез. [2] Мин әйт-
кәннәргә берни өстәмәгез дә, киметмәгез дә. Раббы Аллаһыгыз-
ның мин сезгә ирештерәсе әмерләрен үтәгез. [3] Раббының Ба-
гал-Пигур тавында нәрсә эшләгәнен үз күзләрегез белән күрдегез.
Раббы Аллаһыгыз Багал-Пигур илаһына табынганнарны арагыз-
дан юк итте. [4] Ә Раббы Аллаһыгызга тугры калганнарыгызның
һәммәсе дә әле бүген дә исән. [5] Мин, Раббы Аллаһым кушканча,
сез кереп билисе җирдә үтәү өчен, сезгә бу карарларны аңлаттым,
кануннарны өйрәттем. [6] Аларны төгәл үтәгез, башка халыкларга бу
сезнең акыллы һәм зиһенле булуыгызны күрсәтер. Ул кагыйдәләр
турында ишеткәч: «Чынлап та, бу бөек халык акыллы һәм зи-
рәк», — диярләр. [7] Ялварган чагында аллалары Раббы Аллаһыбыз
безгә якын булган кебек үк якын булган тагын берәр бөек халык
бармы икән? [8] Бүген мин сезгә бирә торган бу канун җыелмасына
охшаган гадел кагыйдәләре һәм карарлары булган башка берәр
бөек халык бармы икән?

[9] Әмма сак булыгыз, үзегезне күзәтеп торыгыз! Үз күзләрегез
белән күргән ул хәлләр исегездән чыкмыйча, гомерегез буена
күңелегездән җуелмасын өчен, ул гамәлләрне балаларыгызга да,
оныкларыгызга да өйрәтегез. [10] Хореб тавы янында Раббы Аллагыз
каршында басып торган көнегезне хәтерләгез. Ул чагында Раббы
миңа: «Халыкны җый, Мин сөйләгән сүзләрне ишетсеннәр, җир-
дә яшәгән көннәрендә алар, Миннән куркып, Мине хөрмәтләргә
өйрәнерләр, балаларын да шуңа өйрәтерләр», — дигән иде.

[11] Сез тау итәгенә якын килеп бастыгыз, тау яна иде, аннан ут
чыгып, күккә кадәр күтәрелде, тирә-юньне кара болытлар белән
куе караңгылык каплады. [12] Ут эченнән Раббы сезгә эндәште.
Аның сүзләрен сез ишеттегез, әмма Үзенең сурәт-кыяфәтен күр-
мәдегез, бары тавышын гына ишеттегез. [13] Раббы сезгә Үз киле-
шүен, ун канунын белдерде һәм, аларны үтәргә кушып, ике таш
тактага язды. [14] Шулвакыт Раббы миңа сез елганы кичкәннән соң

биләргә кирәсе җирдә үтәргә тиешле кагыйдәләрне, кануннарны өйрәтергә кушты.

[15] Ул көнне Хореб тавында Раббы ут эченнән сөйләгәндә сез бернинди дә сурәт-кыяфәт күрмәдегез. Шуңа күрә сак булыгыз, [16-18] үзегезгә һичнинди потлар, ир яки хатын, җир хайваны яки күктә оча торган кош, җирдән сөйрәлүче хәшәрәт яки җир астында суда йөзә торган балыкка охшатып табына торган сыннар ясап гөнаһ кылмагыз. [19] Кояшка, айга һәм йолдызларга – күк җисемнәренә күзләрегезне күтәреп караганда сак булыгыз. Аларга табыну, сәҗдә кылу коткысына бирелмәгез, чөнки Раббы Аллагыз аларны күк астындагы бүтән барлык халыкларга билгеләде; [20] ә сезне Раббы Үз халкы, Үз мирас-биләмәсе итәр өчен, тимер эретә торган кызу мич утыннан алган кебек, Мисырдан алып чыкты; бүген күренгәнчә, сез – Аның Үз халкы, Үз мирас-биләмәсе!

[21] Сезнең аркада Раббы Аллагыз миңа ачуланды, һәм Ул сезгә мирас-биләмәгә бирәсе бәрәкәтле җиргә мине Үрдүн елгасы аша чыгармаска ант итте. [22] Мин Үрдүн елгасын кичмичә, шушы җирдә үләрмен. Сез исә, тиздән елганы кичеп, ул бәрәкәтле җирне биләрсез. [23] Раббы Аллагыз сезнең белән төзегән килешүне онытудан сакланыгыз. Раббы Аллагыз тыйган төрле нәрсәләргә охшатып сыннар ясамагыз. [24] Чөнки Раббы Аллагыз – яндырып юк итүче ут, Ул бары тик Үзенә генә тугры булып калуны таләп итә.

[25] Әгәр инде балалар, оныклар туып, бу җирдә озак гомер иткәч, бозылып китеп, нәрсәгә дә булса охшатып сыннар ясасагыз, бу Раббы Аллагыз күз алдында явызлык булыр, һәм сез Аның ачуын китерерсез. [26] Шуңа күрә бүген мин сезне кисәтеп куям, күк белән җир моңа шаһит булсыннар: шулай эшли калсагыз, Үрдүн елгасын кичеп, биләп алырга кирәсе җирне тиздән югалтачаксыз, анда озак тормыйча, юк ителәчәксез. [27] Раббы сезне башка халыклар арасына таратыр, ул халыклар арасында сезнең бары бик азыгыз гына исән калыр. [28] Анда адәм кулы белән агачтан, таштан ясалган, күрми, ишетми, ашамый, ис сизми торган илаһларга табынырсыз. [29] Әмма анда сез Раббы Аллагызны эзләрсез һәм, әгәр бөтен йөрәгегез һәм җаныгыз белән эзләсәгез, табарсыз! [30] Башыгызга кайгы килгәндә, бу афәтләр урап алгач, Раббы Аллагызга борылырсыз һәм Аның сүзенә колак салырсыз. [31] Раббы Аллагыз – шәфкатьле Алла! Ул сезне ташламас, сезне юк итмәс һәм Үзенең анты белән беркеткән, ата-бабаларыгыз белән төзегән килешүне онытмас.

Раббы Аллаһыдан бүтән Аллаһы юк

[32] Үткәннәр, сезгә хәтле булган заманнар, Аллаһы җирдә кешене бар иткән көннән алып соңгы вакытлар турында сораштырыгыз, күкнең бер читеннән икенче читенә кадәр эзләп карагыз: кайчан

да булса шушындый бөек эшләрнең булганы йә шуңа охшаган эшләрнең ишетелгәне булдымы икән? [33] Ут эченнән Аллаһы тавышын ишетеп тә исән калган сезнең кебек берәр башка халык бармы икән? [34] Сез Аның мисырлыларга нинди бәла-казалар китерүен, нинди галәмәтләр, могҗизалар күрсәтүен һәм аларга каршы сугышуын, Аның кулының көчен-кодрәтен, курку уятучы бөек эшләрен үзегез күрдегез! Раббы Аллаһыгыз Мисырда сезгә эшләгән кебек, башка нинди дә булса берәр алланың, барып, икенче халык арасыннан аерым халыкны үзенә алырга тырышканы бармы? [35] Болар сезгә фәкать Раббының гына Аллаһы булуын һәм Аннан башка бүтән Аллаһының юклыгын белдерер өчен күрсәтелде. [36] Раббы сезгә үгет-нәсыйхәт бирү өчен күктән Үзенең тавышын ишеттерде, җирдә бөек утын күрсәтте, ут эченнән сез Аның сүзләрен ишеттегез.

[37] Раббы ата-бабаларыгызны яратканлыктан һәм алардан соң сезне, аларның нәсел варисларын сайлаганлыктан, Үзенең бөек кодрәте белән сезне Мисырдан алып чыкты. [38] Үзегездән күбрәк тә, көчлерәк тә булган халыкларны күз алдыгыздан куып, Раббы сезне алар җиренә кертте, аны сезгә мирас-биләмә итеп бирү өчен шулай эшләде. Һәм хәзер моның шулай булуы күренеп тора. [39] Шуңа күрә Раббының өстә – күктә һәм аста – җирдә Аллаһы булганлыгын, Аннан башка Аллаһы юклыгын белегез һәм исегездә тотыгыз. [40] Сезгә, сездән соң килгән балаларыгызга яхшы булсын өчен һәм Раббы Аллаһыгыз гомерлеккә бирәсе җирдә сез озак еллар яшәсен өчен, Раббының бүген сезгә мин ирештерәсе кагыйдәләрен, әмерләрен үтәгез.

Сыену шәһәрләре

[41] Шуннан соң Муса Үрдүн елгасының көнчыгыш ягыннан өч сыену шәһәре сайлап алды. [42] Элektән дошманлык уе булмыйча, берәр кеше ялгышлык белән икенче кешене үтергән булса, ул кеше шул шәһәрләрнең берәрсенә кача һәм шул рәвешле тормышын саклап кала алачак. [43] Муса сайлаган өч шәһәр: рубинлылар өчен – тигезлектәге чүлдә урнашкан Бесер, гәдлеләр өчен – Гилыгадтагы Рамут, менашшелылар өчен – Башандагы Гөлән.

Канунны игълан итү

[44] Менә Муса исраиллеләргә ирештергән канун. [45-46] Муса Исраил халкына бу карарларны, кагыйдәләрне һәм кануннарны, алар Мисырдан чыккач, Үрдүн елгасының икенче ягындагы Бәйт-Пигурга каршы үзәндә торган чакта игълан итте. Бу җир элек Хишбунда идарә иткән амориләр патшасы Сихонныкы булган. Ләкин Муса, исраиллеләр белән Мисырдан чыккач, аны җинде [47] һәм аның җирен дә, Үрдүн елгасының көнчыгыш ярында яшәгән икенче

аморилэр патшасы – Башан патшасы Ог җирен дә яулап алды.
[48] Бу җирләр Арнон үзәненең читенә урнашкан Арогыр шәһәреннән Сирион*, ягъни Хәрмун тавына кадәр сузылган булган.
[49] Бу җирләргә шулай ук Үрдүн елгасының көнчыгышындагы
Араба тигезлеге дә кергән. Бу өлеш көньякта Араба диңгезенә кадәр, ә көнчыгышта Песгә тавы итәгенә кадәр җәелгән.

Ун канун

5 [1] Муса барлык исраиллеләрне җыеп, аларга болай диде:
– И исраиллеләр, бүген мин сезгә җиткерәсе кагыйдәләрне
һәм кануннарны тыңлагыз; аларны өйрәнеп, төгәл үтәгез.
[2] Раббы Аллаһыбыз Хореб тавында безнең белән килешү төзеде.
[3] Раббы бу килешүне аталарыбыз белән түгел, ә бүген исән һәм биредә булган һәрберебез белән төзеде. [4] Раббы ул тауда ут эченнән
сезгә йөзгә-йөз карап сөйләде. [5] Мин исә, Раббының сүзен сезгә
җиткерү өчен, Раббы белән сезнең арада тордым, чөнки сез, уттан
куркып, тауга менмәдегез. Раббы болай диде: [6] «Мин – Раббы Аллаһыгыз, Мин сезне Мисырдан, коллык җиреннән алып чыктым.
[7] Сезнең Миннән гайре илаһларыгыз булмасын.
[8] Үзегезгә өстә – күктә, аста – җирдә, җир астындагы суларда
булган нәрсәләргә охшатып сыннар, сурәтләр ясамагыз. [9] Аларга
табынмагыз, сәҗдә кылмагыз, чөнки Мин, сезнең Раббы Аллаһыгыз, бары тик Үземә генә тугры булып калуны таләп итәм. Мине
күралмаучылар җәзасын алачак: Мин ата-аналарының гөнаһлары
өчен балаларының өченче һәм дүртенче буыннарына кадәр җәза
бирәчәкмен. [10] Ә Мине яратучыларның һәм әмерләремне үтәүчеләрнең меңенче буынына кадәр тугрылык-мәрхәмәтемне саклаячакмын!
[11] Раббы исемен кирәкмәскә телгә алмагыз, Аның исемен кирәкмәскә телгә алган кешегә Раббы җәзасын бирмичә калмас.
[12] Раббы Аллаһыгыз кушканча, шимбә көнен изге көн итеп билгеләгез. [13] Алты көндә бөтен эшләрегезне эшләгез. [14] Ә җиденче көн
исә – Раббы Аллаһыгызга багышланган ял итү көне. Ул көнне сезгә эшләргә ярамый, ни үзегез, ни угылларыгыз, ни кызларыгыз,
ни ир һәм хатын-кыз колларыгыз, ни шәһәрләрегезгә килгән мөсафирларыгыз, үгезләрегез һәм ишәкләрегез, башка терлекләрегез
дә эшләмәсен. Шул рәвешле, үзегез ял иткән кебек, колларыгыз да
ял итсен. [15] Үзегезнең Мисыр илендә коллар булганыгызны онытмагыз. Раббы Аллаһыгыз Үзенең көчле-кодрәтле кулы белән сезне
Мисырдан алып чыкты, һәм шуңа күрә Раббы Аллаһыгыз шимбә
көнен сезгә гомерлеккә изге көн итеп билгеләп үтәргә кушты.

---

* **4:48** *Сирион* – яһүдчә «Сион». Ул Иерусалимдагы Сион тавы белән бер түгел. 3:9 белән чагыштырыгыз.

[16] Раббы Аллаһың кушканча, атаңны һәм анаңны хөрмәтлә, шулай эшләсәң, гомереӊ озын, Раббы Аллаһың сиңа бирәсе җирдә тормышың яхшы булыр.
[17] Кеше үтермә.
[18] Зина кылма.
[19] Урлашма.
[20] Якыныңа каршы ялган шаһитлек итмә.
[21] Башка берәүнең хатынына күз салма; бүтән берәүнең өенә, кырларына, ир яки хатын-кыз колына, үгезенә яки ишәгенә, гомумән, кеше малына нәфесеңне сузма».
[22] Муса сүзен дәвам итте:
– Раббы бу кануннарны, сез барыгыз да җыелып тау янында торган чакта, ут, болыт һәм дөм караңгылык эченнән кычкырып сөйләде һәм шуннан башка бер сүз дә әйтмәде. Үз сүзләрен ике таш тактага язып, аларны миңа бирде.

Мусаның халык өчен Аллаһыдан соравы

[23] Тау очкынланып янганда караңгылык эченнән сезгә тавыш ишетелгәч, барлык ыруг башлыклары һәм аксакаллар минем янга килделәр һәм: [24] «Раббы Аллаһыбыз Үз данын, бөеклеген безгә күрсәтте, без бүген ут эченнән Аның тавышын ишеттек, Аллаһы кешегә мөрәҗәгать итеп тә, кешенең исән калырга мөмкин икәнлеген белдек, – диделәр. – [25] Әмма нигә без тормышыбызны куркыныч астына куярга тиеш? Бу коточкыч ут безне юк итәчәк һәм әгәр тагы бер тапкыр Раббы Аллаһыбызның тавышын ишетсәк, без үләчәкбез. [26] Безнең кебек тере Аллаһының тавышын ишетеп тә исән калган берәр җан иясе бармы? [27] Муса, син үзең Раббы Аллаһыбызга якын килеп, Ул әйткәннәрне тыңла, аннары Раббы Аллаһыбызның әйткәннәрен безгә сөйлә. Без сине тыңларбыз һәм Ул әйткәннәрнең барысын да үтәрбез».
[28] Раббы сезнең минем белән сөйләшкәнегезне ишетте һәм әйтте: «Мин бу халыкның сүзләрен ишеттем. Алар әйткәннәрнең бөтенесе дә дөрес. [29] Аларның йөрәге һәрвакыт шулай булсын иде! Мин бары тик Миннән куркып, Мине хөрмәт итүләрен, Минем бөтен әмерләремне чын йөрәктән үтәүләрен теләр идем, әгәр гел шулай эшләсәләр, аларның үзләренә дә, балаларына да мәңге яхшы булыр. [30] Бар, халыкка әйт, чатырларына кайтсыннар, [31] ә үзең биредә Минем белән кал. Син аларга өйрәтергә тиешле барлык әмерләрне, кагыйдәләрне һәм кануннарны Мин сиңа игълан итәрмен. Мин аларга мирас-биләмәгә бирәсе җирдә аларны үтәсеннәр».
[32] Карагыз аны, Раббы Аллаһыгызның кушканнары буенча эш итегез! Алардан уңга да, сулга да тайпылмагыз. [33] Нәкъ Раббы Аллаһыгыз кушканча йөрсәгез, шулай эшләсәгез, сез мирас-биләмәгә аласы җирдә исән-имин озак гомер итәрсез.

Раббы Аллаһыгызны яратыгыз, Аңа буйсыныгыз

6 1 Раббы Аллаһыгыз сезгә менә нинди әмерләрне, кагыйдә-
ләрне һәм кануннарны өйрәтергә кушты. Аларның барысын
да, Үрдүн елгасын кичеп, сез биләргә керәсе җирдә яшәгән-
дә үтәгез. 2 Шул җирдә гомерегез озын булсын өчен, үзегез дә, ба-
лаларыгыз да, балаларыгызның балалары да Раббы Аллаһыгыздан
куркып, Аны хөрмәтләгез, Аның мин сезгә ирештерә торган бар-
лык кагыйдәләрен, әмерләрен гомерегез буе үтәгез. 3 Исраиллеләр,
тыңлагыз! Боларны төгәл үтәгез. Шулай эшләсәгез, Раббы, ата-ба-
баларыгыз Аллаһысы, вәгъдә иткәнчә, сөт һәм бал агып торган
җирдә үзегезгә яхшы булыр, һәм халкыгызның саны күпкә артыр.
4 И исраиллеләр, тыңлагыз! Раббы Аллаһыбыз – бердәнбер Раб-
бы*. 5 Раббы Аллаһыгызны бөтен йөрәгегез, җаныгыз, көч-куәте-
гез белән яратыгыз. 6 Бүген мин сезгә әйткән сүзләрне исегездә
тотыгыз! 7 Аларны балаларыгызның күңеленә сеңдерегез һәм алар
турында иртән торганда да, кичен ятканда да, өегездә утырганда
һәм юлда йөргәндә дә сөйләгез. 8 Шушы сүзләрне язып, билге
итеп кулыгызга, искә төшереп торсын өчен маңгаегызга бәйләгез,
9 өегезнең ишек яңакларына, шәһәр капкаларына язып куегыз.

Карагыз аны, Раббыны онытмагыз

10 Ата-бабаларыгыз Ибраһимга, Исхакка, Ягъкубка ант белән
сезгә бирергә вәгъдә иткән җиргә кертәчәк сезне Раббы Аллаһы-
гыз. Үзегез төземәгән зур һәм гүзәл шәһәрләрне, 11 сез байлык бе-
лән тутырмаган өйләрне, сез таш чокып казымаган коеларны, үзе-
гез утыртмаган зәйтүн агачлары, йөзем бакчалары бирәчәк Ул сез-
гә. Анда туйганчы ашарлык ризыгыгыз булыр.
12 Шул чагында, карагыз аны, Раббыны онытмагыз! Ул сезне
Мисырдан, коллык җиреннән алып чыкты. 13 Раббы Аллаһыгыздан
куркып, Аны хөрмәтләгез, бары Аңа гына хезмәт итегез, бары
Аның исеме белән генә ант итегез. 14 Бүтән бернинди илаһка, янә-
шәгездә яшәгән халыкларның илаһларына иярмәгез, 15 югыйсә,
арагыздагы Раббы Аллаһыгыз, сезгә ачуы кузгалып, үзегезне җир
йөзеннән юкка чыгарыр, чөнки Раббы Аллаһыгыз бары тик Үзенә
генә тугры булып калуны таләп итә.
16 Массаһта чактагы кебек, Раббы Аллаһыгызны сынамагыз.
17 Карагыз аны, Раббы Аллаһыгызның әмерләрен, сезгә җиткергән
карарларын һәм кагыйдәләрен төгәл үтәгез. 18 Үзегезгә яхшы бул-
сын өчен, Раббы ата-бабаларыгызга ант белән вәгъдә иткән бәрә-
кәтле җиргә кереп, аны биләр өчен, Раббы гадел һәм яхшы дип

---

* 6:4 Төп нөсхәдәге мәгънәне «Раббы Аллаһыбыз бер генә» дип, йә «Раббы, бары Раббы гына безнең Аллаһыбыз» дип тә аңларга мөмкин.

тапкан гамәлләрне генә кылыгыз. [19] Шул чагында, вәгъдә иткәненчә, Раббы барлык дошманнарыгызны күз алдыгыздан куар.

[20] Киләчәктә угылың синнән: «Сезгә Раббы Аллаһыбыз биргән
карарлар, кагыйдәләр һәм кануннар нәрсә аңлата?» — дип сораганда,
[21] угылыңа болай дип әйт: «Без Мисырда фиргавеннең коллары идек, ә Раббы Үзенең кодрәтле кулы белән безне Мисырдан
алып чыкты. [22] Күз алдыбызда Раббы бөек һәм куркыныч могҗизалы галәмәтләрен Мисырга, фиргавенгә һәм аның сараендагыларга
күрсәтте. [23] Ә бу җиргә алып килер өчен һәм ант белән ата-бабаларыбызга вәгъдә иткән әлеге җирне бирер өчен Ул безне Мисырдан
алып чыкты. [24] Раббы Аллаһыбыз безгә барлык бу кагыйдәләрне үтәргә, Аңардан куркып, Аны хөрмәтләргә кушты. Без Раббы Аллаһыбызны олыларга тиеш, шулвакыт безгә бүгенге кебек яхшы
булыр, һәм Раббы тормышыбызны саклап калыр. [25] Әгәр Раббы
Аллаһыбызның барлык бу әмерләрен Үзе кушканча төгәл үтәсәк, Ул безне Үзенең алдында хак санар».

7

[1] Раббы Аллаһыгыз сезне үзегез биләргә керәсе җиргә китерер һәм күз алдыгыздан күп халыкларны — сезгә караганда күбрәк һәм көчлерәк җиде халыкны: хиттиләрне, гиргәшиләрне, амориләрне, кәнганиләрне, пәризиләрне, хиввиләрне һәм йәвүсиләрне
куар. [2] Раббы Аллаһыгыз бу халыкларны сезнең кулга бирер, һәм сез аларны җиңәрсез. Шул вакытта аларны тәмам юк итегез, алар белән килешү төземәгез һәм мәрхәмәт күрсәтмәгез, [3] бу халыклар белән
никахка кермәгез, кызларыгызны аларның угылларына бирмәгез, ә угылларыгызга аларның кызларын алмагыз. [4] Югыйсә, алар сезнең
балаларыгызны Раббыдан читләштерер, балаларыгыз башка илаһларга табына башларлар. Моның өчен Раббының сезгә ачуы чыгар
һәм Ул сезне бик тиз юк итеп бетерер. [5] Бу халыкларга менә нинди
гамәлләр кылырга тиешсез: мәзбәхләрен* җимерегез, таш баганаларын ватыгыз, алиһә Аширәгә куелган баганаларны кисегез, сынnarын яндырыгыз! [6] Чөнки сез — Раббы Аллаһыгыз өчен изге халык,
сезне Раббы Аллаһы җир йөзендәге барлык халыклар арасыннан Үз халкы итәр өчен сайлап алды. [7] Ни өчен Раббы сезне сайлаган һәм
сез Аның күңеленә хуш килгән соң? Башка халыклардан күп санлырак халык булганыгыз өчен түгел, сез бит башка халыкларга караганда азрак та. [8] Раббы, сезне яратканга күрә, ата-бабаларыгызга биргән антын үтисе килеп, кодрәтле кулы белән сезне Мисырдан алып
чыкты, коллык җиреннән, Мисыр патшасы кулыннан коткарды.

[9] Шуңа күрә онытмагыз: Раббы Аллаһыгыз — бердәнбер Аллаһы,
Ул — тугрылыклы Аллаһы. Аны яратканнарга, Аның әмерләрен

---

* 7:5 *Мәзбәх* — корбан китерү өчен урын-корылма; русча — алтарь, жертвенник.

үтәүчеләргә, Үзенең төзегән килешүенә тугры кала, тугрылык-мәрхәмәтен меңенче буынга кадәр саклый. [10] Ә Аны күралмаучыларны Ул, вакытында җәзасын биреп, юкка чыгара, Аны күралмаучыларга җәзасын озак көттерми. [11] Карагыз аны, бүген мин сезгә ирештерә торган әмерләрне, кагыйдәләрне һәм кануннарны үтәгез.

[12] Әгәр бу кануннарны саклап, аларны төгәл үтәсәгез, Раббы Аллаһыгыз, ата-бабаларыгызга ант иткәнчә, төзегән килешүенә тугры калыр, һәрвакыт сезгә тугрылык-мәрхәмәтен саклар. [13] Ул сезне яратыр, Аның хәер-фатихасы белән балаларыгыз күп булыр. Ата-бабаларыгызга ант белән вәгъдә иткән җирдә балаларыгызны, җирегезнең уңышын – ашлыкларыгызны, яңа өлгергән шәрабыгызны һәм зәйтүн маегызны, эре һәм вак терлекләрегезне бәрәкәтле итәр. [14] Башка халыклардан аермалы буларак, сез күбрәк хәер-фатихалы булырсыз: ирләрегез, хатыннарыгыз баласыз, терлекләрегез кысыр булмас. [15] Раббы сезне һәртөрле авырулардан саклар. Мисырда кичергән коточкыч авыруларны сезгә түгел, ә башкаларга, сезне күралмаучыларга җибәрер. [16] Раббы Аллаһыгыз кулыгызга тапшырган бар халыкны юк итегез, кызганып тормагыз, илаһларына табынмагыз, чөнки алар сезгә тозак.

Раббының Үз халкына ярдәм итәргә вәгъдә бирүе

[17] Бәлки, сез күңелегездән: «Бу халыклар бездән күбрәк, ничек итеп аларны куарбыз?» – дип уйлыйсыздыр. [18] Әмма алардан курыкмагыз, Раббы Аллаһыгыз фиргавен һәм бөтен Мисыр белән нәрсә эшләгәнен исегезгә төшерегез. [19] Сез Раббы Аллаһыгызның аларга нинди бәла-казалар җибәргәнен үз күзләрегез белән күрдегез, могҗизалы галәмәтләре, бөек көчле-кодрәтле кулы белән сезне Мисырдан ничек алып чыкканын хәтерегезгә төшерегез. Раббы Аллаһыгыз сез курыккан башка халыкларга да мисырлыларга эшләгән кебек эшләр. [20] Болардан башка, Раббы Аллаһыгыз алар арасында, хәтта сездән качып калганнары кырылып беткәнчегә кадәр, курку тудырыр*.

[21] Алардан курыкмагыз, чөнки сезнең арада – Раббы Аллаһыгыз; Ул – бөек һәм курку уятучы Аллаһы. [22] Раббы Аллаһыгыз күз алдыгыздан бу халыкларны азлап-азлап кына китәргә мәҗбүр итәр. Сез аларны берьюлы кырып бетерә алмассыз, чөнки ул вакытта кыр җәнлекләре күп булып үрчер дә, алар сезгә куркыныч тудырыр. [23] Раббы Аллаһыгыз бу халыкларны сезнең кулга тапшырыр һәм, алар юкка чыгып беткәнчегә кадәр, бу халыкларга коткы салып торыр. [24] Ул аларның патшаларын да сезнең кулга тапшырыр, һәм сез җир йөзендә аларның исемнәрен дә калдырмассыз. Берәү дә сезгә каршы тора алмас; сез аларны юкка чыгарып бетерерсез.

---

* 7:20 *Курку тудырыр* – яки «бөжаннар җибәрер».

[25] Илаһларының сыннарын утта яндырыгыз, сыннардагы ал-
тын-көмешкә кызыгып, аны үзегезгә алмагыз, андый гамәл кыл-
сагыз, сез тозакка төшәрсез. Раббы Аллаһы бу сыннардан җирәнә.
[26] Үзегез дә шул җирәнгеч нәрсәләр кебек тәмам юк ителүгә дучар
булмас өчен, аларны йортыгызга кертмәгез. Алардан чирканыгыз
һәм җирәнегез, чөнки алар тәмам юк ителергә тиеш.

Раббыны онытмагыз

8 [1] Сез яшәсен, ишәйсен өчен, Раббы ата-бабаларыгызга би-
рергә ант иткән җиргә кереп аны биләсен өчен, мин бүген
сезгә ирештерә торган барлык әмерләрне төгәл үтәгез. [2] Хә-
тéрегездә тотыгыз, Раббы Аллаһыгыз, йөрәгегездә Аның әмерлә-
рен сакларсызмы, юкмы икәнен белер өчен, сезне кырык ел буе
чүл буйлап озын юллардан йөртеп тәрбияләде һәм сынады. [3] Ул
сезне ач тотып басынкылатты, ә аннан соң сез дә, ата-бабаларыгыз
да татып карамаган манна ашатты. Шуның белән Ул сезгә адәм-
нең ризык белән генә түгел, ә Раббының әйткән һәр сүзе белән
яшәвен күрсәтте. [4] Шушы кырык ел буена киемегез дә тузмады,
аягыгыз да шешмәде. [5] Исегездә тотыгыз, ата үз баласына нәсый-
хәт биреп ялгышларын төзәткән сыман, Раббы Аллаһыгыз сезне
өйрәтә. [6] Шуңа күрә, Раббы Аллаһыгыз юлыннан барып, Аңардан
куркып, Аны хөрмәтләгез, Аның әмерләрен үтәгез. [7] Раббы Аллаһы-
гыз сезне бәрәкәтле җиргә алып бара. Анда елгалар һәм чишмәләр
бар, калкулыклардан, үзәнле җирдән агып чыккан сулар, [8] бодай
һәм арпа, йөзем куаклары, инҗир, анар агачлары, зәйтүн мае бирә
торган агачлар һәм бал бар, [9] туйганчы ашарга ризык, нәрсә кирәк
булса, шул бар, җирендәге ташлардан тимер, ә тауларыннан бакыр
чыгарып була. [10] Ашап туйгач, Раббы Аллаһыгызга Ул сезгә биргән
шушы бәрәкәтле җир өчен рәхмәтегезне әйтегез.

[11] Карагыз аны, Раббының бүген мин сезгә ирештергән әмерлә-
рен, кануннарын һәм кагыйдәләрен үтәмичә, Раббы Аллаһыгызны
онытудан сакланыгыз! [12] Сезнең туйганчы ашарга ризыгыгыз бул-
ганда, яхшы йортлар төзеп шунда яшәгәндә, [13] күпләгән эре һәм
вак малыгыз, алтын-көмешегез һәм бөтен нәрсәгез күп булганда,
[14] карагыз аны, шул чакта, һаваланып китеп, сезне Мисырдан, кол-
лык җиреннән алып чыккан Раббы Аллаһыгызны исегездән чыгар-
магыз. [15] Ул сезне агулы еланнар һәм чаяннар булган зур, коточкыч
чүлдән алып барды. Раббы сезгә коры һәм сусыз җирдә кыяташ-
тан су чыгарып эчертте [16] һәм чүлдә ата-бабаларыгыз да белмәгән
манна ашатты. Ул боларны сезне буйсындырыр һәм сынар өчен
һәм соңыннан сезгә игелек кылыр өчен шулай эшләде. [17] «Бу бай-
лыкны мин үз кулларым, үз көчем белән булдырдым», – дип уйла-
магыз. [18] Раббы Аллаһыгызны күңелегездә тотыгыз, чөнки Ул сезгә
байлык булдыру өчен көч бирә. Бүгенге көнгә кадәр эшләгән кебек,

Ул шулай ата-бабаларыгызга ант биреп беркеткән килешүне үти.
19 Әгәр инде Раббы Аллаһыгызны онытып, башка илаһларга ияреп,
аларга табынсагыз һәм баш исәгез, бүген сезне бик каты кисәтеп
куям: һичшиксез һәлак булачаксыз! 20 Раббы Аллаһыгызның сүзенә
колак салмасагыз, Раббы сезнең күз алдыгыздан башка халыклар-
ны юк иткән кебек, сез дә юк ителәчәксез.

Исраил халкының тыңламавы

9 1 И исраиллеләр, тыңлагыз! Бүген сез Үрдүн елгасын кичеп,
шәһәрләре зур, ныгытмалары күккә кадәр ашкан, сездән күб-
рәк, көчлерәк халыкларны яулап алырга барасыз. 2 Анда озын
буйлы, көчле халык – анаклылар яши. «Берәү дә анаклыларга кар-
шы тора алмый», – дип әйткәнне ишеткәнегез бар инде. 3 Тик бе-
леп торыгыз, Раббы Аллаһыгыз елганы сездән алда кичеп, янды-
рып юк итүче ут кебек, алдыгыздан барыр. Сез һөҗүм итеп алга
барганда Раббы бу халыкларны буйсындырыр һәм кырып бетерер;
Ул сезгә вәгъдә иткәнчә, сез аларны бик тиз куарсыз һәм юк
итәрсез.
4 Раббы Аллаһыгыз бу халыкларны күз алдыгыздан кугач, эчегез-
дән: «Без тугры халык булганга күрә, Раббы безне бу җиргә китер-
де», – дип уйламагыз. Раббы аларны явыз булганнары өчен күз ал-
дыгыздан куар. 5 Дөрес яшәгәнегез, күңелегез тугры булган өчен
түгел, бәлки Раббы Аллаһыгыз ул халыкларны явыз булганнары
өчен күз алдыгыздан куганга һәм ата-бабаларыгыз – Ибраһим,
Исхак, Ягъкубка биргән Үз антын үтәргә теләгәнгә күрә генә сез
аларның җирен үзегезгә алырга киләсез.
6 Шуңа күрә белеп торыгыз, Раббы Аллаһыгыз бу бәрәкәтле җир-
не сезгә тугры булганыгыз өчен биләргә бирми, чөнки сез бик
кире халык. 7 Раббы Аллаһыгызны чүлдә ничек ярсытканыгызны
онытмагыз, исегезгә төшерегез: Мисыр җиреннән чыккан көннән
алып бу урынга килгәнгә кадәр сез Раббыга гел каршы килдегез.
8 Хореб тавында сез Раббыны шул дәрәҗәдә ярсыттыгыз ки, Ул
ачуыннан сезне юк итәргә әзер иде. 9 Мин Раббы сезнең белән тө-
згән килешү язылган таш такталарны алырга тауга менгәч, анда
кырык көн, кырык төн ашамый, эчми тордым, 10 һәм анда Раббы
миңа Үз кулы белән язган ике таш такта бирде: ә бу таш тактала-
рда барыгыз да бергә җыелган көнне Раббының тауда ут эченнән
сезгә әйткән барлык сүзләре язылган иде. 11 Кырык көн һәм кы-
рык төн үткәч, Раббы миңа килешү язылган шул ике таш тактаны
бирде. 12 Аннары болай диде: «Бар, тизрәк моннан төш, чөнки Ми-
сырдан алып чыккан халкың бозылды; Мин кушкан юлдан алар
тиз тайпылдылар: үзләре өчен коеп сын ясадылар». 13 Раббы миңа
тагы: «Менә ул кире халык, Мин бу халыкны күрәм. 14 Туктатма
Мине, Мин аларны кырып бетерәм, исемнәрен дә җир йөзеннән

юк итәм; ә синнән алардан да көчлерәк һәм күп санлырак халык
булдырам», – диде.
[15] Мин борылып таудан төшеп киттем, тау исә ялкынланып яна
иде; килешү язылган ике таш тактаны кулларыма алдым. [16] Мин
сезнең Раббы Аллаһыгызга каршы гөнаһ кылганыгызны күрдем:
үзегез өчен коеп бозау сыны ясагансыз. Раббы сезгә тотарга куш-
кан юлдан бигрәк тиз тайпылгансыз! [17] Мин күз алдыгызда кулла-
рымдагы ике таш тактаны җиргә тотып аттым, һәм алар вак ки-
сәкләргә ualды. [18] Сезнең кылган бар гөнаһларыгыз өчен, Раббы
каршында явызлыклар кылып, Аны ачуландырганыгыз өчен, элек-
кеге кебек кырык көн, кырык төн ашамый-эчми Раббы алдында
җиргә капланган килеш тордым. [19] Мин Раббының нәфрәтеннән
һәм ярсуыннан курыктым, чөнки Ул сезне юк итәргә теләде. Әм-
ма Раббы мине бу юлы да тыңлады. [20] Раббы Һарунга да бик каты
ачуланып, аны да юк итәргә теләде, мин ул вакытта Һарун өчен дә
ялвардым. [21] Ясаган гөнаһлы әйберегезне – бозауны алдым да утта
яндырдым, аны ваттым, тузан хәленә килгәнче ваклап, таудан агып
төшкән инешкә чәчеп җибәрдем.
[22] Сез Раббыны Табыгырада да, Массаһта да, Кыйбрут-Һатта-
вада да ярсыттыгыз. [23] Раббы сезне Кадыш-Барниадан җибәргәндә:
«Барыгыз, Мин сезгә бирәсе җирне үзегезгә алыгыз», – дип әйтте,
ләкин сез Раббы Аллагызның кушканына каршы килдегез, Аңа
ышанмадыгыз, Аның сүзен тыңламадыгыз. [24] Мин сезне белә баш-
лаган көннән бирле сез Раббыга гел каршы килдегез. [25] Мин Раб-
бы каршында кырык көн, кырык төн җиргә капланган килеш тор-
дым, чөнки Ул сезне юк итәргә теләде. [26] Мин Раббыга ялварып
әйттем: «И Хуҗам-Раббы, бөеклегең белән коткарган, кодрәтле
кулың белән Мисырдан алып чыккан Үз халкыңны, Үз мирас-би-
ләмәңне юк итмә. [27] Колларың Ибраһим, Исхак, Ягъкубны исеңә
төшер; бу халыкның үҗәтлегенә, яманлыгына, гөнаһына карама.
[28] Югыйсә, Син безне алып чыккан җирдә яшәүчеләр: „Раббы
аларны Үзе вәгъдә иткән җиргә алып килә алмады, аларга нәф-
рәтләнгәнгә күрә, Ул аларны моннан чүлдә үтерер өчен алып чык-
ты“, – диярләр. [29] Ә алар – бөек көч-кодрәтең белән Мисыр җи-
реннән Син чыгарган Үз халкың һәм Үз мирас-биләмәң».

Кануннарның яңадан кабул ителүе һәм Леви ыругын сайлап алу

10 [1] Ул чагында Раббы миңа әйтте: «Беренчесе төсле үк итеп
үзеңә ике таш такта яса, шулай ук агачтан сандык булдыр
да Минем янга, тауга мен; [2] ә Мин элекке син ваткан
таш такталарга язган сүзләрне яңа такталарга язармын. Шуннан
соң аларны сандыкка сал». [3] Мин сәрви агачыннан сандык һәм элек-
кеге кебек итеп ике таш такта ясадым һәм, шуларны тотып, тауга
мендем. [4] Барыгыз да бергә җыелган көнне Үзе тауда ут эченнән

сезгә әйткән шул ук ун канунны Раббы, таш такталарга элеккеге
кебек язып, миңа бирде. [5] Шуннан соң мин кире борылып таудан
төштем, таш такталарны, Раббы кушканча, үзем ясаган сандыкка
салдым. Алар әле дә шул сандыкта.

[6] Исраиллеләр Бәне-Ягакан коеларыннан Мусирәгә киттеләр;
Һарун шунда вафат булды һәм җирләнде, ә рухани булып аның
урынына угылы Элгазар калды. [7] Алар шуннан Гөдгөдәгә, Гөдгө-
дәдән сулы җир – Йотбатага киттеләр. [8] Шулвакыт, Үзе каршында
хезмәт итәр өчен, Раббы килешүе салынган сандыкны йөртер,
Аның исеменнән хәер-фатиха бирер өчен Раббы Үзенә Леви ыру-
гын аерып алды. Бу хәзер дә шулай дәвам итә. [9] Шуңа күрә леви-
ләргә, туганнарыннан аермалы буларак, мирас җиреннән өлеш юк:
Раббы Аллаһыгыз әйткәнчә, аларның мирасы Раббы Үзе.

[10] Әүвәлге мәртәбәдәге кебек, мин тауда кырык көн, кырык төн
үткәрдем, Раббы бу юлы да мине тыңлады; Раббы сезне юк итәр-
гә теләмәде. [11] Раббы миңа әйтте: «Бар, бу халыкны алып, юлга
чык; Мин ата-бабаларына бирергә ант иткән җирне барып ал-
сыннар».

[12] Шулай итеп, Исраил халкы, Раббы Аллаһыгыз сездән нәрсә
тели? Бары тик Раббы Аллаһыгыздан куркып, Аны хөрмәт итүне,
һәрвакыт Аның юлыннан баруны, бар йөрәгегез һәм җаныгыз бе-
лән Аны яратуыгызны, Аңа хезмәт күрсәтүегезне, [13] бүген сезгә
ирештергән әмерләрне, кагыйдәләрне үтәвегезне тели. Боларны
эшләсәгез, сезгә яхшы булыр. [14] Менә күк, күкнең иң югары каты,
җир һәм аның өстендәге барлык нәрсә Раббы Аллаһыгызныкы;
[15] шулай да Раббы бары тик аталарыгызны якын күрде һәм яратты,
бар халыклар арасыннан сезне – алардан соң килгән нәсел варис-
ларын сайлап алды. Сез бүген дә Аның халкы. [16] Шуның өчен йө-
рәгегезне сөннәткә утыртыгыз*, бүтән үҗәтләнмәгез.

[17] Чөнки Раббы Аллаһыгыз – аллаларның Алласы, хакимнәрнең
Хакиме, Ул – кемнең кемлегенә карап хөкем итми, ришвәт алмый
торган, бөек, кодрәтле һәм курку уятучы Аллаһы. [18] Ул үксезләр-
нең һәм толларның хакын хаклый, мөсафирны ярата, аңа ризык
та, кием дә бирә. [19] Сез дә мөсафирны яратыгыз; чөнки сез үзегез
дә Мисыр җирендә мөсафирлар идегез бит. [20] Раббы Аллаһыгыз-
дан куркып, Аны хөрмәтләгез, Аның Үзенә генә хезмәт итегез һәм
Аңа сыеныгыз, Аның исеме белән ант итегез. [21] Ул сезнең макта-
нычыгыз һәм Ул – үз күзләрегез белән күргән, сезнең өчен бөек
һәм куркыныч эшләр кылган Аллаһыгыз. [22] Мисырга аталарыгыз
җитмеш җан булып килделәр, ә хәзер Раббы Аллаһыгыз сезне күк-
тәге йолдызлар санынча арттырды.

---

* **10:16** *Йөрәкне сөннәткә утырту* – образлы тәгъбир. Ул Алла кануннарына буйсынуны, Аны бөтен йөрәгең белән кабул итүне белдерә.

Раббы Аллаһыгызны яратыгыз һәм Аны тыңлагыз

11 [1] Шулай итеп, Раббы Аллаһыгызны яратыгыз һәм Аның
кушканнарын, кагыйдәләрен, кануннарын, әмерләрен
һәрвакыт үтәгез. [2] Хәзер исегезгә төшерегез, Раббы Алла-
һыгызның ничек сабак биргәнен балаларыгыз түгел, ә сез үзегез
күрдегез һәм башыгыздан кичердегез. Сез Аның бөеклеген, көч-
ле-кодрәтле кулын, [3] Мисыр җирендә, бөтен иле белән, Мисыр
патшасы фиргавенгә Ул эшләгән галәмәтләрне һәм эшләрне, [4] ми-
сырлылар сезне куганда, Раббы аларның гаскәрен, атларын һәм
арбаларын Камышлы диңгез суларына йоттырганын, аларны юк
иткәнен (бүгенге көнгә кадәр шулай дәвам итә), [5] шушы урынга
килеп җиткәнгә кадәр, сез чүлдә йөргәндә, Ул сезнең өчен нәрсә-
ләр эшләгәнен, [6] бөтен Исраил алдында Рубин ыругыннан Элиаб
угыллары Датан һәм Абирамны ни эшләткәнен: аларның гаиләлә-
рен, чатырларын һәм бар хезмәтчеләре белән малларын җир яры-
лып йотканын үзегез күрдегез. [7] Дөрестән дә, сез үз күзләрегез бе-
лән Раббы кылган барлык бөек эшләрне күрдегез.
[8] Шулай итеп, мин бүген сезгә кушканнарның барысын да үтә-
гез, шул чагында, Үрдүн елгасын кичеп, үзегез барасы җирне яу-
лап алырга көчегез җитәр һәм [9] сез Раббы ата-бабаларыгызга һәм
аларның нәсел варисларына бирергә ант иткән, сөт һәм бал агып
торган җирдә озын гомер итәрсез. [10] Сез мирас-биләмәгә керәсе
җир сез калдырып чыккан Мисыр җире кебек түгел. Анда бит, ор-
лык чәчсәң, суны үз кулларың белән ташып сибәргә кирәк. [11] Сез
тиздән елганы кичеп, биләргә керәсе җирдә таулар һәм үзәнлек-
ләр бар, һәм алар күктән яуган яңгыр белән сугарыла, [12] бу җир ту-
рында Раббы Аллаһыгыз Үзе кайгырта, Раббы Аллаһыгыз аны ел
әйләнәсе күз уңыннан төшерми. [13] Бүген мин сезгә әйтә торган
әмерләрне төгәл үтәсәгез – Раббы Аллаһыгызны бөтен йөрәгегез,
бөтен җаныгыз белән яратсагыз, Аңа хезмәт итсәгез, [14] «Мин, Раб-
бы, җирегезгә яңгырны көзен дә, язын да кирәк вакытта яуды-
рырмын, һәм сезнең икмәгегез дә, шәрабыгыз да, зәйтүн маегыз
да булыр; [15] Мин малларыгыз өчен кырларыгызда үлән үстерермен;
һәрвакыт туйганчы ашарлык ризыгыгыз булыр». [16] Күңелегез алда-
нып, Аның юлыннан тайпылудан, башка илаһларга хезмәт итүдән
һәм табынудан сакланыгыз. [17] Югыйсә, Раббының сезгә ачуы куз-
галыр, һәм Ул күкне бикләр дә, яңгыр яумас, ә җир үзенең уңы-
шын бирмәс, һәм сез Раббы бирәсе бәрәкәтле җирдән юк ителерсез.

Кануннарны үтәргә онытмагыз

[18] Шулай итеп, минем бу сүзләремне йөрәгегезгә һәм күңеле-
гезгә салыгыз, аларны билге итеп кулыгызга бәйләгез, искә тө-
шерү өчен маңгаегызга киегез. [19] Аларны балаларыгызга өйрәтегез,

өйдә утырганда да, юлда йөргәндә дә, ятканда да, торганда да телегездән төшермәгез. [20] Аларны өегезнең ишек яңакларына, шәһәр капкаларына язып куегыз. [21] Шулай эшләсәгез, Раббы ата-бабаларыгызга бирергә ант иткән җир өстендә күк күпме торса, ул җирдә сезнең һәм балаларыгызның гомере шулкадәр озын булыр.

[22] Әгәр сез Раббы Аллаһыгызны яратырга, Аның юлыннан гына йөрергә һәм Аңа сыенырга әмеремне үтәсәгез, [23] ул чагында Раббы барлык бу халыкларны күз алдыгыздан куып җибәрер, һәм сез үзегездән күбрәк санлы, көчлерәк халыкларны яулап алырсыз. [24] Аягыгыз баскан һәр җир сезнеке булыр, җирегез чүл буйлап Ливанга, чигегез хәтта Фөрат елгасыннан көнбатыш диңгезгә кадәр җитәр. [25] Берәү дә сезгә каршы тора алмас: Раббы Аллаһыгыз, вәгъдә иткәненчә, сезнең аягыгыз баскан һәр җирдәге халыкларны сездән куркып, калтырап тора торган итәр.

Фатиха һәм ләгънәт

[26] Менә, мин бүген сезгә фатиха йә ләгънәт сайларга тәкъдим итәм: [27] әгәр Раббы Аллаһыгызның мин бүген сезгә ирештерә торган әмерләрен үтәсәгез, фатиха алырсыз, [28] ә инде Раббы Аллаһыгызның әмерләрен үтәмәсәгез һәм мин бүген сезгә барырга кушкан юлдан тайпылсагыз, элек үзегез белмәгән илаһларга иярсәгез, ләгънәт алырсыз.

[29] Раббы Аллаһыгыз сезне биләргә керәсе җиргә китереп җиткергәч, Гәризим тавында Раббының фатихасын, ә Эвал тавында ләгънәтен игълан итәргә тиешсез. [30] Бу таулар, белгәнегезчә, Үрдүн елгасының икенче ягында, Араба тигезлегендә яшәүче кәнганиләр җирендә урнашкан. Алар көнбатышка бара торган юл буенда, Гилгәлнең каршында, Мөре имәнлегеннән ерак түгел. [31] Раббы Аллаһыгызның сезгә бирәсе җирен үзегезгә алыр өчен Үрдүн елгасын кичеп чыккач һәм аны алып, шунда яши башлагач, [32] карагыз аны, бүген мин сезгә ирештерә торган барлык кагыйдәләрне һәм кануннарны төгәл үтәгез.

Раббыга табыну урыны бер генә

12 [1] Раббы, ата-бабаларыгызның Аллаһысы, сезгә биләргә бирәсе җирдә гомер буе төгәл үтәлергә тиешле кагыйдәләр һәм кануннар менә шушылар.

[2] Сез яулап алган халыкларның биек тауларда, калкулыкларда, киң учарлы агачлар астында үз илаһларына табына торган барлык урыннарын тәмам юк итегез. [3] Мәзбәхләрен җимерегез, таш баганаларын ватып ташлагыз, алиһә Аширәгә куелган баганаларны яндырыгыз, илаһларының сыннарын кисегез, ул урында исемнәрен дә калдырмагыз.

[4] Сез Раббы Аллаһыгызга алар үз илаһларына табынган кебек
табынырга тиеш түгел; [5] Раббы Аллаһыгызның исеме шунда тор-
сын өчен, барлык ыруг җирләрегез арасыннан Ул сайлаган урынга
табынырга барыгыз, [6] үзегезнең тулаем яндыру корбаннарыгызны
да, башка корбаннарыгызны да, жирегездән алган уңышның ун-
нан бер өлешен, махсус сайланган бүләкләрегезне, нәзер ителгән
һәм ихтыяри бүләкләрегезне, эре һәм вак терлекләрегезнең берен-
че туганнарын шунда китерегез. [7] Шушы урында, Раббы Аллаһы-
гызның фатихасы белән эшләп тапканнарыгыз өчен сөенеп, Раб-
бы Аллаһыгыз каршында гаиләләрегез белән ашагыз һәм күңел
ачыгыз.

[8] Хәзер биредә һәркем үзе дөрес дип тапканча эшләгән кебек
эшләмәгез. [9] Әле сез Раббы Аллаһыгыз сезгә бирәсе тыныч урын-
га, мирас-биләмәгә җитмәдегез. [10] Ә инде Үрдүн елгасын кичеп,
Раббы Аллаһыгыз сезгә мирас-биләмә итеп бирәсе җиргә урнаш-
кач һәм Ул сезне әйләнә-тирәгездәге барлык дошманнарыгыздан
коткарып тынычландыргач, сез иминлектә яши башларсыз. [11] Шул
вакытта Раббы Аллаһыгыз Аның исеме шунда торсын өчен нинди
урын сайлаган булса, мин кушкан һәммә нәрсәне: тулаем яндыру
корбаннарыгызны һәм башка корбаннарны, жирегездән алган
уңышның уннан бер өлешен, махсус сайланган бүләкләрегезне,
Раббыга нәзер итеп аерып куелган барлык бүләкләрне шунда ки-
терегез. [12] Сез, угылларыгыз, кызларыгыз, ир һәм хатын-кыз кол-
ларыгыз һәм сезнең арада үз җирләре, мирас-биләмәләре булмау
сәбәпле шәһәрләрегездә яшәүче левиләр белән бергә, Раббы Ал-
лаһыгыз каршында куанырсыз.

[13] Күргән бер урында тулаем яндыру корбаннарын корбан итеп
яндырудан сакланыгыз; [14] ыругларыгызның берәрсеннән Раббы Ал-
лаһыгыз сайлап алган урынга гына тулаем яндыру корбаннарын
китерегез һәм анда мин кушканнарның барысын да эшләгез. [15] Ә
инде җаныгыз теләгән вакытта, Раббы Аллаһыгыз фатихасын күп-
ме биргәнгә карап, Ул сезгә биргән терлекне торган урыннары-
гызда үзегез теләгән кадәр суеп ашый аласыз; пакь булганнар* да,
пакь булмаганнар да бу итне тау кәҗәсе ите яки болан ите ашаган
кебек ашый алалар. [16] Әмма сез канны ашарга тиеш түгел; аны, су
кебек, җиргә агызыгыз.

[17] Ашлыгыгызның, шәрабыгызның, зәйтүн маегызның уннан бер
өлешен, эре һәм вак терлекләрегезнең беренчеләрен, нәзер итеп
әйткән әйберләрне, махсус сайланган бүләкләрне, ихтыяри бүләк-
ләрне торган урыннарыгызда ашарга ярамый; [18] сез аларны Раббы
Аллаһыгыз сайлаган урында, Раббы Аллаһыгыз алдында угылла-
рыгыз, кызларыгыз, ир вә хатын-кыз колларыгыз, сезнең белән

---

* **12:15** *Пакь булган* – дини йола буенча: керсез.

бергә шәһәрләрегездә яшәүче левиләр белән ашарга тиешсез. Раббы Аллаһыгыз каршында шулай иткәндә, эшләп тапканнарыгыз өчен куанырсыз. [19] Карагыз аны, торган җирегездә сезнең белән бергә яшәүче левиләр турында гомер буе кайгыртыгыз.

[20] Раббы Аллаһыгыз, вәгъдә иткәненчә, җирегезнең чикләрен киңәйткәч, ит ашыйсыгыз килеп: «Минем ит ашыйсым килә», – дип әйтсәгез, сез аны, җаныгыз күпме теләсә, шуның кадәр ашый аласыз; [21] әгәр Аның исеме шунда торсын өчен Раббы Аллаһыгыз сайлаган урын сездән ерак булса, ул вакытта сез Раббы Аллаһыгыз биргән эре яки вак терлекне, мин кушканча, чала аласыз һәм аны үзегезнең торган урыннарыгызда теләгән чакта ашый аласыз. [22] Аларны сез тау кәҗәсе, болан ите ашаган кебек ашагыз; аны пакь булганнар да, пакь булмаганнар да ашый ала. [23] Тик кан ашаудан сакланыгыз, чөнки кан ул – тереклек; тереклекне ит белән бергә ашамагыз. [24] Кан ашамагыз, аны, су кебек, җиргә агызыгыз. [25] Кан ашамасагыз, сезгә һәм сездән соң балаларыгызга да яхшы булыр, чөнки сез Раббы каршында дөрес гамәл кылган булырсыз.

[26] Ә Раббыга багышланган бүләкләрегезне һәм нәзер итеп әйткән бүләкләрегезне Раббы сайлаган урынга алып килергә тиешсез. [27] Тулаем яндыру корбаннарыгызны ите һәм каны белән Раббы Аллаһыгызның мәзбәхендә корбан итегез, башка корбаннарыгызның канын Раббы Аллаһыгызның мәзбәхендә агызыгыз, ә итен ашагыз.

[28] Мин әйткән барлык сүзләргә колак салыгыз һәм аларны үтәгез, шулай эшләсәгез, сезгә һәм сездән соң килгән балаларыгызга гомер буе яхшы булыр, чөнки сез Раббы Аллаһыгыз каршында игелекле һәм дөрес гамәлләр кыласыз.

[29] Раббы Аллаһыгыз сез биләргә керәсе җирдәге халыкларны күз алдыгыздан юк иткәч, сез алар җиренә кереп урнашырсыз. [30] Шунда сак булыгыз, тозакка эләгә күрмәгез, алар юк ителгәч: «Бу халыклар үз илаһларына ничек табынган булсалар, без дә шулай эшләрбез», – дип, аларның илаһлары белән кызыксынмагыз. [31] Раббы Аллаһыгызга алар үз илаһларына гыйбадәт кылган кебек гыйбадәт кылмагыз. Ул халыкларның илаһларына эшләгән эшләренең һәммәсе дә – Раббыга җирәнгеч, һәм Ул аларның бу эшләренә нәфрәтләнә; алар, үз илаһларына багышлап, хәтта угылларын, кызларын утта яндыралар.

[32] Сезгә әйтеп куям, мин кушканнарның һәммәсен дә төгәл үтәгез; минем кушканнарга үзегездән берни өстәмәгез дә, киметмәгез дә.

Башка илаһларга табынудан кисәтү

13 [1] Әгәр сезнең арада пәйгамбәр яки төш юраучы пәйда булса, сезгә галәмәт яки могҗиза буласын юрап, [2] ул әйткән галәмәт яки могҗиза тормышка ашса һәм шуннан соң сез моңарчы белмәгән башка илаһлар артыннан иярергә һәм аларга табынырга әйтсә, [3] бу пәйгамбәрне яки төш юраучыны тыңламагыз;

Раббы Аллаһыгыз бөтен йөрәгегез, бөтен җаныгыз белән Үзен яратасызмы, юкмы икәнен белер өчен шулай сыный сезне. [4] Раббы Аллаһыгызга гына иярегез һәм Аңардан куркып, Аны хөрмәтләгез; Аның әмерләрен үтәгез, Аның сүзләренә колак салыгыз һәм Аңа гына табыныгыз, Аңа гына сыеныгыз. [5] Ә теге пәйгамбәр яки төш юраучы исә үтерелергә тиеш, чөнки ул сезне Мисырдан, коллык җиреннән алып чыгып коткарган Раббы Аллаһыгызга каршы котыртты, сезне Раббы Аллаһыгыз барырга кушкан юлдан читләштерергә тырышты; үзегезнең арадан явызлыкны шулай юк итегез.

[6-7] Әгәр сине бертуганың, угылың яки кызың, яки яраткан хатының, яки җаның кебек күргән дустың, син дә, ата-бабаларыгыз да белмәгән башка илаһларга яшертен рәвештә кызыктырып, синең әйләнә-тирәңдә яки синнән еракта, җирнең бер читеннән икенче читенә кадәрге арада яшәүче шул халыкларның илаһларына үзе белән бергә табынырга чакырса, [8] аны тыңлама, ризалашма; кызганма, җәлләмә һәм яклама; [9] ә аны үтерергә иң беренче булып синең кулың, аннары калган барлык кешеләрнең кулы күтәрелергә тиеш. [10] Аны ташлар атып үтерегез, чөнки ул кеше сезне Мисырдан коллык җиреннән алып чыккан Раббы Аллаһыгыздан читләштерергә тырышып карады. [11] Бу турыда бөтен Исраил ишетер һәм куркуга калыр, арагызда мондый явызлыкны бүтән эшләмәсләр.

[12-13] Әгәр Раббы Аллаһыгыз сезгә яшәү өчен бирәсе шәһәрләрегезнең берәрсендә арагыздагы намуссыз кешеләрнең моңарчы сез белмәгән башка илаһлар артыннан иярергә һәм аларга табынырга кызыктырганын ишетсәгез, [14] башта моны тикшерегез һәм җентекләп сорашыгыз; әгәр шундый бозыклыкның сезнең арада булганлыгы төгәл ачыкланса, [15] бу шәһәрнең халкын кылыч белән тураклагыз, шәһәрне, андагы бөтен нәрсәне һәм мал-туарны кылыч белән Раббыга багышлап, тәмам юк итегез. [16] Шәһәр мәйданы уртасына бар байлыкны җыеп китерегез һәм Раббы Аллаһыгызга тулаем яндыру корбаны итеп шәһәрне, бөтен байлыкны утта яндырыгыз. Ул мәңгелек хәрабәлектә булырга тиеш, бервакытта да яңадан күтәрелергә тиеш түгел. [17] Юк ителергә тиешле нәрсәләрдән бернәрсәне дә үзегезгә алмагыз. Шулай эшләсәгез, Раббы Үзенең ярсуын басар, сезгә шәфкать күрсәтер һәм, ата-бабаларыгызга ант иткәнчә, халкыгызны арттырыр, [18] әгәр Раббы Аллаһыгыз каршында дөрес гамәлләр кылып, Аның бүген мин сезгә ирештерә торган барлык әмерләрен үтәп, Раббы Аллаһыгызның сүзенә колак салсагыз, бөтенесе дә шулай булачак.

14 [1] Сез – Раббы Аллаһыгызның балалары, шуңа күрә әгәр кем дә булса үлә калса, кайгы билгесе итеп тәнегезгә яралар ясамагыз, башыгызны кырмагыз; [2] чөнки сез Раббы Аллаһыгыз өчен изге халык, Раббы җир йөзендә яшәүче барлык халыклар арасыннан Үз халкы итәр өчен сезне сайлап алды.

Пакь һәм нәҗес хайваннар

[3] Җирәнгеч бернәрсә дә ашамагыз. [4] Менә сезгә ашарга яраклы маллар: сыер, сарык, кәҗә, [5] мөгезле болан һәм тау кәҗәсе, кыргый үгез һәм кыр кәҗәсе, нәфис болан, антилопа һәм кыр тәкәсе, кыргый сарык. [6] Күши торган һәм аеры тояклы һәртөрле малны ашарга ярый. [7] Ләкин сез, күши торган булса да, аеры тоягы булмаган яки аеры тоягы булып та күшәми торган хайван итен ашамаска тиеш. Бу – дөя, куян, кушаяк, чөнки күшәсәләр дә, аларның тояклары аерылмаган, шуңа күрә алар сезнең өчен хәрам. [8] Дуңгыз да сезнең өчен хәрам булып санала, чөнки тояклары аеры булса да, ул күшәми. Сез бу хайваннарның итен ашарга да, үләксәсенә дә кагылырга тиеш түгел.

[9] Тәңкәсе һәм канаты булган балыкларны, су хайваннарын ашый аласыз. [10] Ә тәңкәсе һәм канаты булмаганнарны ашамагыз, алар сезнең өчен хәрам.

[11] Хәрам булмаган һәртөрле кош итен ашый аласыз. [12] Әмма шулардан сез ашамаска тиешле кошлар: бөркет, гриф, диңгез бөркете, [13] тилгән һәм лачынның барлык төрләре, [14] козгынның барлык төрләре, [15] тәвә кошы һәм ябалак, акчарлак һәм карчыганың бөтен төрләре, [16] байгыш һәм ибис, ак ябалак, [17] баба кошы, саз кошы, балыкчы карчыга, [18] челән, яңгыр teләнчесе һәм аның төрләре, һөдһөд һәм ярканат.

[19] Барлык канатлы бөҗәкләр сезнең өчен хәрам, аларны ашамагыз. [20] Хәрам булмаган һәртөрле канатлыларны ашый аласыз.

[21] Үз үлеме белән үлгән хайванны ашамагыз, чөнки сез – Раббы Аллаһыгызның изге халкы. Аны арагызда яшәгән мөсафирларга ашарга бирә яисә чит илләрдән килгән кешеләргә сата аласыз.

Кәҗә бәтиен анасының сөтендә пешермәгез.

Уннан бер өлешне бирегез

[22] Кырларыгыздан алган уңышның уннан бер өлешен һәр ел саен аерып куегыз. [23] Раббы Аллаһыгыз Үзенең исеме шунда торсын өчен сайлаган урында, Аның каршында ашлыгыгызның, яңа җитешкән шәрабыгызның, зәйтүн маегызның уннан бер өлешен, эре һәм вак терлегегезнең беренче туганнарын ашагыз. Моны сез һәрвакыт Раббы Аллаһыгыздан куркып, Аны хөрмәтләргә өйрәнү өчен эшләгез. [24] Әгәр инде Раббы Аллаһыгыз Үзенең исеме шунда торсын өчен сайлаган урынга барырга бик ерак булып, Раббы Аллаһыгыз хәер-фатихасы белән булган уңышыгызның уннан бер өлешен анда кадәр илтеп җиткерергә мөмкинлегегез булмаса, [25] боларны көмешкә алмаштырыгыз һәм, көмешне кулыгызга тотып, Раббы Аллаһыгыз сайлаган урынга килегез. [26] Шушы көмешкә күңелегез теләгән сыерны, сарыкны, шәрабны, исерткеч эчемлекне, җаныгыз

теләгән бар нәрсәне сатып алыгыз да шунда Раббы Аллаһыгыз каршында ашагыз һәм бөтен йортыгыз белән күңел ачыгыз.
[27] Шәһәрләрегездә сезнең белән бергә яшәүче левиләрне кайгыртырга онытмагыз, чөнки аларга мирас җир бирелми. [28] Һәр өченче елның ахырында шул ел уңышының уннан бер өлешен аерып куегыз һәм торган урыннарыгызда саклагыз. [29] Шулай эшләсәгез, мирас-биләмәләре булмаган левиләр дә, мөсафирлар да, ятимнәр дә, арагыздагы толлар да килеп, туйганчы ашый алырлар, шуның өчен Раббы Аллаһыгыз сезнең бар эшләрегезгә хәер-фатихасын бирер.

Бурычларны кичерү елы

15 [1] Һәр җиденче елның ахырында бурычларны кичерегез. [2] Бурычларны кичерү болай эшләнә: үзенең исраилле кардәшенә бурычка биргән кеше бурычны кичерергә тиеш, аны якыныннан кире кайтарып бирүне сорарга тиеш түгел, чөнки Раббының бурычларны кичерү елы игълан ителде. [3] Читтән килгәннән түләтергә була, әмма исраилле кардәшегезгә биргән бурычны кичерергә тиешсез. [4] Раббы Аллаһыгыз тарафыннан үзегезгә мирас-биләмә итеп бирeләсе җирдә Ул сезгә мул итеп хәер-фатихасын бирер. Шуңа күрә сезнең арада ярлылар булырга тиеш түгел. [5] Әмма бары Раббы Аллаһыгыз сүзенә колак салсагыз һәм бүген мин сезгә ирештерә торган бу әмерләрне төгәл үтәсәгез генә, шулай булыр. [6] Вәгъдә иткәненчә, Раббы Аллаһыгыз сезгә хәер-фатихасын бирер, шул чагында сез күп халыкларга әҗәткә бирерсез, ә үзегез әҗәткә алмассыз. Сез күп халыклар өстеннән хакимлек итәрсез, ләкин алар сезнең өстән хакимлек итмәсләр.
[7] Әгәр Раббы Аллаһыгыз сезгә бирәсе җирдә, сез торган урында, исраиллеләрнең берәрсе фәкыйрь булса, каты бәгырьле булмагыз, ярлы кардәшегезгә ярдәм итүдән баш тартмагыз, [8] юмарт булыгыз, аңа күпме кирәк, шуның кадәр биреп торыгыз. [9] Карагыз аны, җиденче ел, бурычларны кичерү елы, якынлаша дигән усал уй күңелегезгә кермәсен, шунлыктан, ярлы кардәшегезгә начар мөнәсәбәт күрсәтеп, ярдәмегездән ташламагыз. Югыйсә, бу хакта ул Раббыга белдерер, ә сез гаепле булырсыз. [10] Аңа мул итеп, жәлләмичә бирегез, шулай эшләсәгез, Раббы Аллаһыгыз эшләп тапканнарыгызга, бар эшләгән эшләрегезгә хәер-фатихасын бирер. [11] Чөнки мохтаҗлар җирегездә һәрвакыт булыр, шунлыктан мин сезгә кушам: җирегездәге ярлы һәм мохтаҗ кардәшегезгә кулыгыз юмарт булсын.

Колларны азат итү турында канун

[12] Әгәр гыйбри* ир яки хатын-кыз кардәшегез үзен сезгә кол итеп саткан булса, ул сезгә алты ел хезмәт иткәч, җиденче елында сез

---

* **15:12** *Гыйбри* – еврейләрнең борынгы атамасы; тамыры Эбер дигән кеше исеменнән алынган (карагыз: «Яратылыш» китабы 10:21).

аны азат итәргә тиеш. 13 Азат иткәндә аны буш кул белән җибәрмә-
гез. 14 Бу кешегә үз сарыкларыгыздан, ашлыгыгыздан һәм шәрабы-
гыздан мул итеп өлеш чыгарыгыз; сезгә Раббы Аллаһыгыз нинди
хәер-фатиха бирсә, сез дә колыгыз булган кешегә мул итеп бире-
гез. 15 Мисырда үзегезнең кол булганыгызны һәм Раббы Аллаһыгыз
сезне коткарганын исегездән чыгармагыз, шуңа күрә мин хәзер сез-
гә шулай кушам.

16 Әгәр инде колыгыз, сездә үзенә яхшы булганлыктан: «Минем
синнән китәсем килми, чөнки мин сине һәм гаиләңне яратам», –
дисә, 17 ул вакытта колыгызның колагын ишеккә куеп, без белән
тишегез. Шуннан ул гомерлеккә колыгыз булыр. Хатын-кыз колы-
гыз белән дә шулай эшләгез. 18 Колыгызны азат итеп җибәргәнгә
үкенмәгез, чөнки ул сезгә алты ел хезмәт итү дәверендә ялланып
эшләүчегә караганда икеләтә файда китерде. Колыгызны азат ит-
кән өчен Раббы Аллаһыгыз бөтен эшегезгә хәер-фатихасын бирер.

Беренче туган терлек турында канун

19 Эре һәм вак терлектән туган ата җенестәге һәр беренче тер-
лекне Раббы Аллаһыгызга багышлагыз: беренче туган үгезләрне
эштә файдаланмагыз, сарык һәм кәҗәдән беренче туган бәти йо-
нын кырыкмагыз. 20 Һәр ел саен гаиләләрегез белән бергә, Раббы
Аллаһыгыз каршында, Ул сайлаган урында аларның итен ашагыз.
21 Әгәр хайванның нindидер кимчелеге табылса (аксак, сукыр яки
башкача имгәнгән булса), аны Раббы Аллаһыгызга корбан итәргә
тиеш түгелсез. 22 Аны торган урыннарыгызда, тау кәҗәсе ите яки
болан ите ашаган кебек, пакь булганнар да, пакь булмаганнар да
ашый ала. 23 Әмма сез кан ашарга тиеш түгел; аны, су кебек, җиргә
агызыгыз.

Коткарылу бәйрәме

16 1 Абиб аенда, Раббы Аллаһыгызны олылап, Коткарылу
бәйрәмен бәйрәм итегез, чөнки шул айда Раббы Алла-
һыгыз төнлә белән сезне Мисырдан алып чыкты. 2 Раббы
Үзенең исеме шунда торсын өчен сайлаган урында, Раббы Алла-
һыгызга Коткарылу бәйрәме корбаны итеп вак һәм эре терлектән
хайван чалыгыз. 3 Аны ачыга пешкән икмәк белән ашамагыз. Сез
Мисырдан бик ашыгыч чыгып киттегез, шунлыктан, гомерегез бу-
ена Мисыр җиреннән чыгып киткән көнне исегездә тоту өчен,
җиде көн буе төче камырдан пешкән икмәк, «хәсрәт икмәге» аша-
гыз. 4 Җиде көн буена бөтен илегездә сезнең берегездә дә ачыткы
булмасын, беренче көнне кичен корбанга чалган иттән иртәнгә
кадәр бернәрсә дә калырга тиеш түгел.

5 Сез Коткарылу бәйрәме корбанын Раббы Аллаһыгыз сезгә
яшәргә бирәсе урыннарыгызның теләсә кайсында чалырга тиеш

түгел, [6] сез аны Раббы Аллаһыгыз Үзенең исеме шунда торсын өчен сайлаган урында гына чалыгыз. Коткарылу бәйрәме корбанын сез нәкъ Мисырдан чыгып киткән вакытта – кичен кояш батканда чалыгыз. [7] Аның итен Раббы Аллаһыгыз сайлаган урында пешерегез һәм ашагыз, ә икенче көнне иртән үз чатырларыгызга кайтыгыз. [8] Төчегә пешкән икмәкне алты көн буе ашагыз, ә җиденче көндә Раббы Аллаһыгызны хөрмәтләргә җыелыгыз. Бу көнне сез эшләмәскә тиеш.

Атналар бәйрәме

[9] Икмәк ура башлаган көннән җиде атнаны санап куегыз. [10] Шул җиде атнадан соң Раббы Аллаһыгыз хөрмәтенә Атналар бәйрәмен үткәрегез, Раббы Аллаһыгыз фатихасын сезгә күпме биргәнгә карап, ихтыяри бүләкләр китерегез. [11] Раббы Аллаһыгыз каршына килеп, угылларыгыз, кызларыгыз, ир-ат колларыгыз, хатын-кыз колларыгыз, сезнең белән бергә яшәгән левиләр, арагыздагы мөсафирлар, ятимнәр һәм толлар белән бергә Раббы Аллаһыгыз Үзенең исеме шунда торсын өчен сайлаган урында күңел ачыгыз.
[12] Мисырда кол булганыгызны хәтерегездән чыгармагыз, бу кагыйдәләрне төгәл үтәгез.

Чатырлар бәйрәме

[13] Икмәгегез җыелып сугылгач, йөзем сулары сыгылгач, җиде көн буе Чатырлар бәйрәме үткәрегез. [14] Һәм бәйрәмегездә угылларыгыз, кызларыгыз, ир-ат вә хатын-кыз колларыгыз һәм сезнең белән бергә яшәгән левиләр, мөсафирлар, ятимнәр, толлар белән бергә күңел ачыгыз. [15] Раббы Аллаһыгыз бөтен уңышыгызга һәм эшләрегезгә фатихасын биргәнгә шатланып, Раббы Аллаһыгыз хөрмәтенә Ул сайлаган урында җиде көн буе бәйрәм итегез.

[16] Елга өч мәртәбә барлык ирләр Раббы Аллаһыгыз каршына Ул сайлаган урынга килергә тиешләр: Төче икмәк бәйрәменә, Атналар бәйрәменә һәм Чатырлар бәйрәменә. Раббы каршына берәү дә буш кул белән килмәсен. [17] Һәркайсыгыз, Раббы Аллаһыгыз фатихасын күпме биргәнгә карап, бүләген китерсен.

Хакимнәрнең бурычы

[18] Раббы Аллаһыгыз сезгә яшәргә бирәчәк бар урында халыкны гадел хөкем итсеннәр өчен, һәр ыругка хакимнәр һәм назыйрлар куегыз. [19] Гаделлекне бозмагыз, кемнең кемлегенә карап хөкем итмәгез, ришвәт алмагыз, чөнки ришвәт акыллыларның күзен томалый, гаделләрне гаделсез итә. [20] Гаделлеккә, бары тик гаделлеккә омтылыгыз. Шулай эшләсәгез, яшәрсез һәм Раббы Аллаһыгыз сезгә бирәсе җирне үзегезгә ала алырсыз.

Мәзбәхнең пакьлеге

[21] Раббы Аллаһыгызга мәзбәх ясаганда, янына алиһә Аширәгә
атап бернинди агач баганалар утыртмагыз. [22] Шулай ук таш багана-
лар да куймагыз, чөнки Раббы Аллаһыгыз андыйларга нәфрәтләнә.

17

[1] Раббы Аллаһыгызга кимчелекле яки зәгыйфь үгез яки
сарыкны корбанга китермәгез, чөнки ул – Раббы Алла-
һыгызга җирәнгеч.

Башка илаһларга табыну үлем җәзасына китерә

[2] Әгәр Раббы Аллаһыгыз сезгә яшәр өчен биргән урында берәр
ир яки хатын-кыз, Раббы Аллаһыгызның килешүен бозып, Аңа
каршы яман эш кылса, [3] минем тыюыма карамастан, башка илаһ-
ларга сәҗдә кылса йә кояшка, айга, күктәге йолдызларга табына
башласа, [4] сезгә шул турыда хәбәр килеп ирешкәч, аны башта җен-
текләп тикшерегез. Әгәр чыннан да бу җирәнгеч эшнең Исраилдә
булганлыгы исбатланса, [5] ул явызлыкны эшләгән ир яки хатынны
шәһәр капкасы янына чыгарыгыз һәм аларны ташлар атып үтере-
гез. [6] Кеше үлемгә хөкем ителсен өчен кимендә ике яки өч шаһит-
нең сүзе кирәк; кеше бер шаһит сүзе белән генә үлемгә хөкем ите-
лергә тиеш түгел. [7] Шаһитләр ул кешегә ташларны беренче булып
атарга тиеш, шуннан соң бар халык аларга иярсен; үзегезнең ара-
дан явызлыкны шулай юк итегез.

Хөкем итү урыны

[8] Әгәр торган урыннарыгызда сез хөкем итә алмаслык катлаулы
хөкем эшләре була калса, – мәсәлән, кеше үтерү белән, зыян килү
яки башка төрле хөкем итү белән бәйле эшләр, – ул вакытта Раббы
Аллаһыгыз сайлаган урынга китегез. [9] Леви руханиларга, бу вакытта
хөкем итү вазифасын башкаручы хакимнәргә барып, алардан сора-
гыз, алар сезгә ничек хөкем итәргә кирәклеген әйтерләр. [10] Раббы
сайлаган урында алар нинди сүз әйтсәләр, шул сүзгә карап эш ите-
гез һәм алар кушканнарның бөтенесен дә төгәл үтәгез. [11] Алар сезгә
өйрәткән канун, сезгә әйткән карар буенча эшләгез; сезгә кушкан-
нардан уңга да, сулга да борылмагыз. [12] Ә кем дә булса Раббы Алла-
һыгыз каршында хезмәт итүче руханига яки хакимгә буйсынмаса, ул
кеше үтерелергә тиеш, Исраил арасыннан явызлыкны шулай юк
итегез. [13] Бөтен халык ишетер дә куркыр, башка тәвәккәл итмәсләр.

Патшалар турында киңәшләр

[14] Сез Раббы Аллаһыгыз бирәсе җиргә килеп, аны үзегезгә алгач,
шунда урнашырсыз һәм: «Әйләнә-тирәбездәге халыклар кебек,
үзебезнең өстән патша куйыйк», – диярсез, [15] шул чагында Раббы

Аллаһыгыз сайлаган патшаны куегыз. Ул исраилле кардәшегез булырга тиеш, читтән килгәнне, кардәш булмаганны патша итмәгез.
[16] Әмма ул атларының санын арттырмасын һәм атлар алып кайтырга кешеләрне Мисырга җибәрмәсен, чөнки Раббы сезгә: «Бу юлдан бүтән кире кайтмагыз», – дигән иде. [17] Раббыдан күңеле
тайпылмасын өчен, хатыннарны күп алмасын һәм алтын-көмешне
чамасыз җыймасын. [18] Ул, патша тәхетенә утыргач, леви руханиларда саклана торган кулъязма төргәгеннән үзенә шушы канунның күчермәсен алырга тиеш. [19] Бу канунның барлык сүзләрен
һәм кагыйдәләрен үтәргә, Раббы Аллаһысыннан куркып, Аны
хөрмәтләргә өйрәнсен өчен, әлеге күчермә аңарда булсын, һәм ул
гомере буе аны укысын. [20] Шулай эшләсә, ул исраилле кардәшләреннән үзен өстен куймас, әмерләрдән уңга да, сулга да борылмас,
шуңа күрә үзенең дә, угылларының да Исраилдә патшалык итү вакыты озак булыр.

Левиләр өлеше

18 [1] Леви руханиларга, барлык Леви ыругына исраиллеләр белән бергә җирдән мирас-биләмә һәм өлеш юк: алар Раббыга китерелгән корбаннар һәм Аның өлеше белән тукланырга тиешләр. [2] Туганнары арасында левиләргә мирас-биләмә булмас: Раббы әйткәнчә, Раббы Үзе аларның мирасы. [3] Кешеләр үгезләр яки сарыкларны корбан итеп китергән саен, руханига биреләсе өлеш: калак сөяге, казналык, ашказаны. [4] Шулай ук
руханига җыйган ашлыгыгызның, шәрабыгызның, зәйтүн маегызның баштагы өлешен һәм сарыкларыгызның беренче кат алган
йонын бирегез. [5] Чөнки Раббы Аллаһыгыз, гомерлеккә Аның каршында торып, Аның исеменнән хезмәт итәр өчен, барлык ыругларыгыз арасыннан Левине – аның үзен һәм угылларын сайлап алды. [6] Әгәр Исраилдә сез торган урыннарның берәрсендә яшәгән
леви бөтен күңеле белән теләсә, Раббы сайлаган урынга килә һәм,
[7] Раббы исеменә хезмәт иткән башка леви кардәшләре кебек үк,
Раббы каршында хезмәт итә ала, [8] ул вакытта аңа, ата мөлкәтен сатудан килгән табыштан тыш, ризыктан да бүтән руханиларга биргән кебек тигез өлеш бирелергә тиеш.

Ялган һәм чын пәйгамбәрләр

[9] Раббы Аллаһыгыз бирәсе җиргә кергәч, андагы халыкларның
бозык эшләренә өйрәнмәгез. [10] Сезнең арада угылын яки кызын
корбан итеп уттан үткәрүче, күрәзәче, фалчы, багучы, сихерче,
[11] әфсен укучы, рухларны чакыручы, тылсымчы һәм үлгәннәр белән сөйләшүчеләр булырга тиеш түгел. [12] Раббы каршында мондый эшләрне эшләүче һәркем җирәнгеч һәм шул җирәнгеч эшләр өчен Раббы Аллаһыгыз аларны сезнең күз алдыгыздан куа.

[13] Раббы Аллаһыгызга тулысынча тугрылыклы булыгыз. [14] Сез җирләрен аласы халыклар фалчыларны һәм күрәзәчеләрне тыңлый; ә сезгә Раббы Аллаһыгыз моны эшләргә рөхсәт итми.

[15] Раббы Аллаһыгыз үз кардәшләрегез арасыннан сезнең өчен минем кебек бер пәйгамбәрне булдырыр — аның сүзенә колак салыгыз. [16] Хореб янында җыелган көнне сез Раббы Аллаһыгыздан болай дип сорадыгыз: «Без Раббы Аллаһыбызның тавышын тыңлый алмыйбыз һәм бу бөек утны да бүтән күрә алмыйбыз, югыйсә, үләчәкбез». [17] Раббы миңа әйтте: «Алар әйткәннәр дөрес. [18] Мин аларга кардәшләре арасыннан синең кебек пәйгамбәр булдырырмын һәм сүзләремне аның авызыннан әйттерермен. Мин нәрсә әйтергә кушсам, ул шуларның барысын да әйтер; [19] ә Минем исемнән сөйләгән ул пәйгамбәрне кем дә булса тыңламаса, ул кешене Мин Үзем җавапка тартырмын. [20] Ләкин Мин сөйләргә кушмаганнарны Минем исемнән сөйләргә батырчылык иткән яки башка илаһлар исеменнән сөйләгән пәйгамбәр үләргә тиеш». [21] Бәлки, күңелегездән: «Моның Раббы тарафыннан әйтелмәгәнлеген без ничек белербез икән?» — дип уйлыйсыздыр. [22] Әгәр пәйгамбәр Раббы исеменнән сөйлим дип әйтеп, ул сөйләгән сүз чынга ашмаса һәм үтәлмәсә, димәк, бу сүзне Раббы әйтмәгән, ә пәйгамбәр үз белдеге белән сөйләгән була — аңардан курыкмагыз.

Сыену шәһәрләре

19 [1] Раббы Аллаһыгыз сезгә бирәсе җирнең халыкларын юк итеп, сез аларның җирен үзегезгә алгач, шәһәрләре һәм йортларына урнашкач, [2-3] Раббы Аллаһыгыз сезгә мирас-биләмәгә бирәсе җирне өч өлешкә бүлегез, һәр өлешендә берәр шәһәр сайлап алыгыз. Шул шәһәрләргә илтә торган юллар ясагыз, бу шәһәрләр кеше үтергән һәр кешегә сыену урыны булыр. [4] Һәм менә нинди үтерүче анда качып үзенең тормышын саклап кала ала: электән дошманлык нияте булмыйча, икенче кешене ялгышлык белән үтергән кеше. [5] Мәсәлән, ике кеше урманга агач кисәргә барып, аларның берсе агач чабарга кулын күтәргәндә, балтаның тимере ычкынып китеп, икенче кешегә килеп тисә һәм аны үтерсә, үтерүче кеше, исән калыр өчен, шул шәһәрләрнең берәрсенә кача ала. [6] Чөнки сыену шәһәре бик ерак булса, үтерелгән кешенең кан үче алырга тиеш булган туганы, үтерүченең артыннан куып җитеп, ярсудан аны үтерергә мөмкин, хәлбуки, үтерелгән кешегә үтерүче кешенең электән дошманлыгы булмаганлыктан, ул үлемгә хөкем ителергә тиеш түгел. [7] Шуңа күрә мин сезгә өч шәһәрне сайлап алырга кушам.

[8-9] Әгәр мин бүген сезгә үтәргә кушкан барлык шушы әмерләрне төгәл үтәсәгез — Раббы Аллаһыгызны яратсагыз, Аның юлыннан гына йөрсәгез, Раббы Аллаһыгыз, ата-бабаларыгызга ант иткәнчә,

җирегезнең чикләрен киңәйтер һәм аларга вәгъдә иткән бөтен җирне сезгә бирер. Ул чакта бу өч шәһәргә тагы өч сыену шәһәре өстәргә булыр. [10] Раббы Аллаһыгыз сезгә мирас-биләмәгә бирәсе җирегездә гаепсезнең каны түгелмәсен һәм сезнең өстә түгелгән кан гаебе булмасын өчен шулай эшләгез. [11] Әмма кем дә булса, икенче берәүгә каршы дошман булып, аны сагалап торып үтерсә һәм теге шәһәрләрнең берәрсенә качса, [12] ул вакытта шәһәрнең аксакаллары аны алырга кешеләр җибәрергә һәм үтерүче кешене кан үче алырга тиешле кеше кулына тапшырырга тиешләр. [13] Аны кызганмагыз; Исраилне гаепсез кешенең канын түгү гаебеннән коткарыгыз, һәм сезгә яхшы булыр.

Шаһитләр

[14] Раббы Аллаһыгыз сезгә мирас-биләмәгә бирәсе җирдә яши башлагач, сез ата-бабаларыгыз куйган, күршегез белән чиктәш ызан ташын урыныннан күчермәгез.

[15] Нинди дә булса җинаять яки гөнаһ кылган кешенең гаебен исбатларга бер генә шаһит җитми, эш ике йә өч шаһит булган очракта гына тикшерелә. [16] Әгәр дә берәрсе кемне дә булса җинаять кылуда нахак гаепләп, ялган шаһитлек итсә, [17] ул чагында үз араларында барган дәгъва белән гаепләүче дә, гаепләнүче дә Раббы каршына, руханилар һәм шул көннәрдә хакимнәр вазифасын алып баручыларга килсеннәр. [18] Хакимнәр эшне яхшылап тикшерсеннәр, әгәр шаһитнең икенче кешегә каршы ялган шаһитлек иткәне беленсә, [19] шул чакта, ул икенче кешегә нәрсә эшләргә теләгән булса, аның үзенә дә шуны эшләгез, үзегезнең арадан явызлыкны шулай юк итегез. [20] Бу турыда башкалар да ишетеп куркуга калырлар, арагызда мондый явызлыкны бүтән эшләмәсләр. [21] Кызгану күрсәтмәгез: җан өчен җан, күз өчен күз, теш өчен теш, кул өчен кул, аяк өчен аяк.

Сугыш кагыйдәләре

20 [1] Дошманнарыгызга каршы сугышка чыккач, сез атларны, арбаларны һәм сан ягыннан сездән күпкә артык сугышчыларны күрерсез, ләкин курыкмагыз, чөнки сезне Мисыр җиреннән алып чыккан Раббы Аллаһыгыз сезнең белән. [2] Сугыш башланганчы иң элек гаскәр алдына сүз әйтергә рухани чыксын [3] һәм аларга: «И исраиллеләр, тыңлагыз! Бүген сез дошманнарыгызга каршы сугышка барасыз: батыр булыгыз, курыкмагыз, борчылмагыз һәм алар каршында коелып төшмәгез. [4] Сезгә җиңү китерергә, дошманнарыгыз белән сугышырга сезнең белән бергә Раббы Аллаһыгыз бара», – дип әйтсен. [5] Назыйрлар хәрби халыкка әйтсеннәр: «Кем дә кем, яңа йорт төзеп, анда яшәргә өлгермәгән булса, йортына кайтсын, чөнки сугышта үлә калса,

йортына башка кеше кереп урнашыр. [6] Кем дә кем, йөзем бакчасы утыртып, аннан файдаланмаган булса, ул кеше кире йортына кайтсын, чөнки сугышта үлә калса, аннан башка кеше файдаланыр. [7] Кем дә кем, кыз белән ярәшеп тә, әле аңа өйләнмәгән булса, йортына кайтсын, чөнки сугышта үлә калса, башка кеше аның кәләшенә өйләнер». [8] Назыйрлар гаскәргә тагы шуны әйтсеннәр: «Кем курка һәм кыюлыгы җитми, иптәшләренең йөрәген дә үз йөрәге кебек кыюсыз итмәсен өчен, өенә кайтып китсен». [9] Назыйрлар боларның барысын да хәрби халыкка әйткәннән соң, гаскәр өстеннән гаскәр башлыклары куелырга тиеш.

[10] Сез шәһәрне яуларга килгәч, башта аңа солых тәкъдим итегез. [11] Әгәр шәһәр сез тәкъдим иткән килешүне кабул итеп, сезгә шәһәр капкаларын ачса, бу шәһәрдәге бар халык сезгә хезмәт итәргә мәҗбүр булыр. [12] Әгәр инде ул сезнең белән килешү төзергә риза булмыйча, сезнең белән сугыша башласа, ул вакытта шәһәрне камап алыгыз. [13] Раббы Аллаһыгыз аны сезнең кулга тапшыргач, андагы барлык ирләрне кылыч белән тураклагыз. [14] Хатын-кызларны, балаларны һәм терлекне, шәһәрдәге бөтен нәрсәне исә үзегезгә алыгыз, һәм Раббы Аллаһыгыз сезгә биргән, дошманнарыгыздан яулап алган шушы малдан файдаланыгыз.

[15] Сезнең яндагы халыкларның шәһәрләре санына кермәгән һәм сездән шактый еракта урнашкан шәһәрләрнең барысы белән шулай эшләгез. [16] Раббы Аллаһыгыз сезгә мирас-биләмәгә бирәсе җирдәге халыкларның шәһәрләрендә исә бер җан иясен дә исән калдырмагыз. [17] Раббы Аллаһыгыз сезгә кушканча, бу халыкларны – хиттиләрне, аморилэрне, кәнганиләрне, пәризиләрне, хиввиләрне, йәвүсиләрне Аңа багышлап, тәмам юк итегез. [18] Алар сезне үз илаһларына эшләгән җирәнгеч эшләргә өйрәтмәсен өчен, сез Раббы Аллаһыгызга каршы гөнаһ кылмасын өчен, шулай итегез.

[19] Әгәр нинди дә булса берәр шәһәрне сугышып алыр өчен аны озак вакыт камалышта тотсагыз, әйләнә-тирәсендәге агачларга балта тидермәгез, чөнки җимешләрен ашый алырсыз, шуңа күрә аларны кисмәгез; агач кеше түгел, сез алар белән сугышмагыз. [20] Бары җимеш бирми торган агачларны гына кисәргә була, һәм сез аларны сугыша торган шәһәр җиңелгәнче, аңа каршы һөҗүм иткәндә ныгытмалар төзү өчен куллана аласыз.

Үтерүчесе билгесез булган үлем

21 [1] Раббы Аллаһыгыз сезгә мирас-биләмәгә бирәсе җирдәге кырда үтерелгән кеше гәүдәсе табылса, аны кем үтергәне билгесез булса, [2] ул чакта аксакалларыгыз һәм хакимнәрегез шәһәрдән чыксыннар да, мәет яткан җиргә якын шәһәрләргә кадәрге ераклыкны үлчәсеннәр. [3] Үтерелгән кешегә иң якын урнашкан шәһәрнең аксакаллары эшкә җигелмәгән һәм камыт

кимәгән тана сайлап алсыннар, [4] шул тананы сөрелмәгән, чәчелмәгән һәм һәрвакыт су агып торган үзәнлеккә алып килсеннәр, анда тананың муенын сугып сындырсыннар. [5] Леви руханилар да шунда килсеннәр, чөнки Раббы Аллаһыгыз Үзенә хезмәт итәргә һәм Аның исеменнән халыкка хәер-фатихасын бирергә аларны сайлады, барлык бәхәс һәм һөҗүмнәр турындагы эшләр алар сүзе белән хәл ителергә тиеш. [6] Үтерелгән кешегә иң якын шәһәрнең барлык аксакаллары үзәнлектә муены сугып сындырылган тана башы өстендә кулларын юсыннар. [7] «Бу кешенең канын безнең кулларыбыз түкмәде, әлеге хәлнең ничек булганын күзләребез күрмәде, — дип белдерсеннәр. — [8] Йа Раббы, Үзең коткарган, Үз халкың булган Исраилне кичер, аны гаепсез кешенең канын түккән өчен җавапллы санама». Шуннан исраиллеләрне гаепсез кешенең канын түгүдә гаепле дип санамаслар. [9] Шулай Раббы каршында дөрес саналганны эшләсәгез, сез гаепсез кешенең канын түгү гаебеннән азат ителерсез.

Никахка һәм гаиләгә кагылышлы кануннар

[10] Дошманнарыгызга каршы сугышка чыккач, Раббы Аллаһыгыз аларны сезнең кулга тапшырыр, һәм сез әсирләр алырсыз. [11] Әгәр әсирләр арасындагы чибәр хатын-кызга күзең төшеп, аны яратсаң һәм хатынлыкка алырга теләсәң, [12] аны үзеңнең йортыңа алып кайт, ул хатын-кыз башындагы чәчен һәм тырнакларын киссен, [13] өстеннән элеккеге киемнәрен салып ташласын һәм, йортыңда яши башлап, бер ай буена ата-анасын уйлап еласын. Шуннан соң син аның белән якынлык кыла алырсың, һәм ул синең хатының булыр. [14] Әгәр инде соңыннан аны ошатмый башласаң, ул үзе теләгән җиргә китә ала, әмма син аны сатарга да, кол итәргә дә тиеш түгел, чөнки син аны үз хатының булырга мәҗбүр иттең.

[15] Әгәр берәр кешенең ике хатыны булып, берсен яратса, ә икенчесен яратмаса һәм бу хатыннарның икесе дә аңардан угыллар тапсалар, ә беренче угылы яратмаган хатыныннан туса, [16] бу кеше угылларына малын бүлгәндә яратмаган хатыныннан беренче булып туган угылының өлкәнлек өстенлеген яраткан хатыныннан туган угылына бирә алмый. [17] Яратмаган хатынының угылын ул беренче итеп танырга һәм үзенең булган бар мөлкәтеннән икеләтә өлешне аңа бирергә тиеш, чөнки бу бала аның ирлек куәтенең тәүге җимеше, һәм беренче булып туу хокукы аныкы.

[18] Әгәр берәр кешенең угылы холыксыз һәм кире булса, ни атасының, ни анасының сүзен тыңламый, тыюларына колак салмый торган булса, [19] ул чакта атасы белән анасы аны тотып, үзләре яшәгән шәһәр аксакалларына, шәһәр капкасы янына алып килсеннәр [20] һәм аксакалларга әйтсеннәр: «Безнең бу улыбыз кире һәм холыксыз, сүзебезгә колак салмый, эчеп, кәеф-сафа корып ята».

[21] Шул чагында шәһәрнең барлык ирләре аны ташлар атып үтерсеннәр; үзегезнең арадан явызлыкны шулай юк итегез, һәм барлык исраиллеләр, бу турыда ишетеп, куркырлар.

Башка кануннар

[22] Әгәр берәр кешенең үлем җәзасы бирерлек җинаяте булса һәм аны үтереп агачка асып куйсалар, [23] Раббы Аллаһыгыз мирас-биләмәгә бирәсе үз җирегезне нәҗесләмәс өчен, аның гәүдәсен төн кунарга анда калдырмагыз, шул көнне үк күмегез; чөнки агачка асып куелган һәр кеше – Алла каршында каргалган кеше.

22 [1] Кардәшеңнең адашып йөргән үгезен яки сарыгын күрсәң, аларны калдырып китмә, хуҗасына кайтарып бир. [2] Әгәр инде хуҗасы синнән ерак яшәсә яки син аны белмәсәң, ул вакытта хайванны йортыңа алып кайт һәм хуҗасы эзләп килгәнчегә кадәр аны үзеңдә тот. Шуннан соң хуҗасына кайтарып бир. [3] Кардәшең югалтып, син тапкан ишәге белән дә, киемнәре һәм башка әйберләре белән дә нәкъ шулай эшлә; аңа ярдәм итүдән баш тартырга ярамый. [4] Кардәшеңнең юлда егылган ишәген яки үгезен күрсәң, аны калдырып китмә, торгызырга ярдәм ит.

[5] Хатын-кыз ирләр кебек, ә ирләр хатын-кыз кебек киенмәсеннәр, шулай эшләүче һәркем Раббы Аллаһыгызга җирәнгеч.

[6] Юлың өстендә агачта яки җирдә кош оясын очратып, анда анасы белән кош балаларын йә йомыркалары өстендә утырган кошны күрсәң, анасын балалары белән бергә алма. [7] Кошчыкларын үзеңә алсаң да, әнкәләрен иреккә җибәр, шулай эшләсәң, үзеңә яхшы, гомерең озын булыр.

[8] Яңа йорт төзегәндә түбә кырыена саклагыч такта куй, шулай эшләсәң, кем дә булса шуннан егылып төшеп үлсә, гаебең булмас.

[9] Йөзем бакчасына ике төр орлык чәчмә, югыйсә, чәчкән орлыгың уңышыннан да, йөзем уңышыннан да, файдалану хокукын югалтырсың. [10] Үгез белән ишәкне бер камытка җигеп сөрмә. [11] Йон белән җитен бергә кушып тукылган кием кимә.

[12] Төренә торган япанчаңның дүрт почмагына чуклар тегеп куй.

Никах турында канун

[13] Әгәр кем дә булса өйләнеп, хатыны белән якынлык кылганнан соң, хатынынннан күңеле кайтса [14] һәм аны нахакка гаепләсә, аның турында: «Мин аңа өйләнеп, аның белән якынлык кылдым, ә ул кыз түгел иде», – дип начар хәбәр таратса, [15] ул вакытта кызның әти-әнисе шәһәр капкасына килеп, шәһәр аксакалларына кызның кыз булуын дәлилләгән әйбер китерсеннәр. [16] Кызның әтисе аксакалларга: «Мин кызымны бу кешегә хатынлыкка бирдем, ә хәзер аның кыздан күңеле кайтты [17] һәм, менә, нахакка гаепләп:

„Аның кыз булмавын белдем“, – диде, тик менә аның кызлыгын
дәлилләгән әйбер», – дип, әти-әнисе шәһәр аксакаллары алдында
җәймәне җәеп күрсәтсеннәр. [18] Шунда ул шәһәрнең аксакаллары
бу кешегә җәза бирсеннәр [19] һәм, Исраил кызы турында начар хә-
бәр таратканы өчен, аннан йөз данә көмеш алып, кызның атасына
түләсеннәр. Кыз исә аның хатыны булып кала, һәм бу кеше гоме-
ре буе аны аерып җибәрә алмый.
[20] Әгәр инде ирнең хатыны турында әйткән сүзе дөрес булса һәм
кызның кызлыгын дәлилләгән әйбере булмаса, [21] ул вакытта кыз-
ны атасы йортының ишегенә китерсеннәр, һәм шәһәр ирләре аны
ташлар атып үтерсеннәр, чөнки ул атасы йортында фәхешлек
итеп, Исраилдә оят эш эшләгән. Үзегезнең арадан явызлыкны шу-
лай юк итегез.
[22] Әгәр кеше хатыны белән йоклаган берәр кеше табылса, ул
вакытта икесе дә: хатын белән якынлык кылган ир дә, хатын да
үтерелсен. Исраилдән явызлыкны шулай юк итегез. [23] Әгәр берәр
кеше башка кеше белән ярәшелгән кызны шәһәрдә очратып, аның
белән ятып якынлык кылса, [24] ул вакытта аларның икесен дә шул
шәһәрнең капкасы янына китерегез һәм ташлар атып үтерегез:
кызны, шәһәрдә булып та, ярдәмгә кеше чакырмаган, ә ирне –
икенче кешегә ярәшелгән кызны хур иткәне өчен. Үзегезнең ара-
дан явызлыкны шулай юк итегез.
[25] Әгәр инде кем дә булса кырда икенче кешегә ярәшелгән кыз-
ны очратса һәм тотып алып аны көчләсә, ул вакытта көчләгән ир
генә үтерелергә тиеш. [26] Ә кызга берни дә эшләмәгез – кызда үлем
җәзасына хөкем ителерлек гөнаһ юк: бу эш кем дә булса берәр ке-
шегә ташланып, нәкъ менә аны үтергән кебек үк. [27] Чөнки ир аны
кырда очраткан, кыз кычкырса да, аның тавышын ишетеп, ярдәм-
гә килергә кеше булмаган. [28] Әгәр берәр кеше ярәшелмәгән кызны
очратса, аны тотып алып көчләсә һәм моны башка кешеләр күр-
сәләр, [29] көчләгән ир кызның атасына илле данә көмеш бирергә
тиеш, ә кыз аның хатыны булсын, чөнки ир аны хур итте. Ул аны
бөтен гомере буена аерып җибәрә алмаячак.
[30] Берәү дә, атасының хатынын хатынлыкка алып, атасының
ятагын хур итәргә тиеш түгел.

Раббы даирәсенә керә алмаучылар

23 [1] Күкәйлеге кысылып сытылган йә җенес әгъзасы кисел-
гән бер генә кеше дә Раббы даирәсенә керә алмый.
[2] Раббы даирәсенә уйнаштан туган кеше, хәтта унынчы
буынга кадәр аның нәсел варислары керә алмый.
[3] Бер генә аммонлы һәм моаблы да Раббы даирәсендә булмаячак.
Аларның нәсел варислары хәтта унынчы буынга кадәр беркайчан
да Раббы даирәсенә керә алмаячак, [4] чөнки алар, Мисырдан чыгып

килгән чагыгызда, сезне икмәк һәм су белән каршы алмадылар,
Арам-Наһараимдагы* Петордан Бигур угылы Билгамны сезне кар-
гарга ялладылар. [5] Әмма Раббы Аллаһыгыз Билгам сүзләренә колак
салырга теләмәде һәм аның каргышын сезнең өчен хәер-фатихага
әйләндерде, чөнки Раббы Аллаһыгыз сезне ярата. [6] Бөтен гомере-
гез буе аларга тынычлык һәм иминлек китерә торган берни дә
эшләмәгез. [7] Эдомлылардан йөз чөермәгез, чөнки алар сезнең кар-
дәшләрегез; мисырлылардан да йөз чөермәгез, алар җирендә сез
килгән кешеләр идегез. [8] Аларның өченче буында туган балалары
Раббы даирәсенә керә алалар.

Гаскәр урнашкан урында пакьлек

[9] Дошманнарыгызга каршы сугышка барганда, гаскәрегез ур-
нашкан урында һәртөрле шакшыдан сакланыгыз. [10] Әгәр кем дә
кем төнлә нәҗесләнсә, бу кеше гаскәр урнашкан урыннан читкә
чыгарга һәм анда кабат керергә тиеш түгел. [11] Ә кич җиткәч, тәнен
су белән юарга һәм шуннан соң кояш баеганда гына гаскәр ур-
нашкан урынга керергә тиеш.
[12] Гаскәр урнашкан урыннан читтә хаҗәтегезне үтәр өчен бер
урыныгыз булсын. [13] Коралыгыздан тыш кечкенә көрәгегез булыр-
га тиеш; гаскәр урнашкан җирдән читтә хаҗәт үтәгәндә, шуның
белән чокыр казыгыз да нәҗесегезне күмеп куегыз. [14] Раббы Алла-
һыгыз сезне саклар һәм дошманыгызны сезнең кулга тапшырыр
өчен гаскәрегез урнашкан урында йөрер, шуңа күрә Ул сездә бер-
ниндиде дә шакшы күрмәсен һәм сездән күңеле кайтмасын өчен,
гаскәр урнашкан урыныгыз чиста булырга тиеш.

Төрле кануннар

[15] Хуҗасыннан качып сезгә сыенган колны кире хуҗасына кай-
тарып бирмәгез. [16] Яшисе урынын ул үзе сайлап алсын. Шәһәрлә-
регезнең берәрсендә сезнең арада яшәгәндә аны кыерсытмагыз.
[17] Исраил хатын-кызларының һәм ир-атларының берсе дә фәхеш
булырга тиеш түгел. [18] Раббы Аллаһыгыз Йортына нинди дә булса
нәзер өчен түләргә дип фәхеш хатынга яки иргә түләнгән акчаны
китермәгез, чөнки боларның икесе дә Раббы Аллаһыгызга җирәнгеч.
[19] Бурычка биреп торган акчадан, ризыктан, риба* алырга мөм-
кин булган бар нәрсәдән кардәшегездән риба алмагыз. [20] Читтән
килгән кешегә биргән бурычыгыздан риба ала аласыз, әмма кар-
дәшегезгә биргән бурычтан риба алмагыз. Әгәр шулай эшләсәгез,
сез биләргә барасы җирдә эшләгән барлык эшләрегезгә Раббы Ал-
лаһыгыз Үзенең хәер-фатихасын бирер.

---

* **23:4** *Арам-Наһараим* – Месопотамиянең төньяк-көнбатыш өлеше.

* **23:19** *Риба* – биреп торган әйбер йә акчадан алынган процент.

[21] Раббы Аллаһыгызга нәзер әйткәнсез икән, кичектермичә үтәгез, чөнки Раббы Аллаһыгыз аның һичшиксез үтәлүен таләп итәр, әгәр үтәмисез икән, гаепле булырсыз. [22] Әгәр инде нәзер әйтмәгән булсагыз, гаепле булмассыз. [23] Ә берәр нәрсәне үз теләгегез белән Раббы Аллаһыгызга нәзер итеп әйткәнсез икән, шуны, вәгъдә иткәнегезчә, төгәл үтәгез.

[24] Берәүнең йөзем бакчасына керсәгез, йөземен җаныгыз теләгәнчә, туйганчы ашый аласыз, тик савытыгызга салмагыз.

[25] Икенче кешенең кырына килгәч, башакларны кулларыгыз белән өзә аласыз, тик игененә урак тидермәгез.

Аерылышу һәм яңадан өйләнү турында

24 [1] Әйтик, берәр кеше хатын ала да, нинди дә булса ярамаган ягын табып, аннан күңеле кайта һәм ир, аның кулына аерылышу кәгазе язып биреп, өеннән җибәрә, [2] ә ул хатын аның өеннән киткәч, икенче кешегә кияүгә чыга. [3] Ләкин бу иренең дә аннан күңеле кайтса һәм кулына аерылышу кәгазе язып биреп, аны өеннән җибәрсә яки аны хатынлыкка алган ахыргы ире үлә калса, [4] бу вакытта ул хатынга аны аерган беренче ире яңадан өйләнә алмый, чөнки бу хатын аңа нәҗес була. Шундый никах Раббыга җирәнгеч. Мондый гөнаһ белән Раббы Аллаһыгыз сезгә мирас-биләмәгә бирәсе җирне пычратмагыз.

[5] Кем дә булса күптән түгел генә өйләнгән икән, ул кешене сугышка җибәрмәсеннәр. Аңарга бернинди дә җаваплы эш бирелмәсен. Бер ел буена ул үз өендә иркенләп торып, алган хатынын куандырсын.

Гаделлеккә һәм кешелеккә караган кануннар

[6] Берәү дә, бурычка биреп торган өчен, икенче кешенең тегермән ташларын, хәтта өскесен дә, үзенә рәһен* итеп алырга тиеш түгел, чөнки икенче кешенең көндәлек ризыгы шуңа бәйле.

[7] Әгәр исраилле кардәшен урлап, аны кол иткән йә саткан кеше табылса, мондый карак үлемгә хөкем ителергә тиеш. Үзегезнең арадан явызлыкны шулай юк итегез.

[8] Карагыз аны, кем дә булса махау авыруы белән авырса, леви руханилар сезне нәрсә эшләргә өйрәтсә, барысын да төп-төгәл үтәгез. Мин аларга нәрсә кушсам, шуны үтәгез. [9] Сез Мисырдан чыгып юлда барганда, Раббы Аллаһыгыз Мириамны ни эшләткәнен онытмагыз.

[10] Берәр кешегә нәрсә дә булса биреп торгансыз икән, аңардан рәһен алырга өенә барып йөрмәгез. [11] Урамда басып торыгыз, ә сездән бурычка алган теге кеше үз рәһенен сезгә урамга чыгарып

---

* **24:6** *Рәһен* – вәгъдәне үтәү шарты белән, вәгъдә бирелгән кешегә вакытлыча кыйммәтле әйбер биреп калдыру; заклад.

бирсен. [12] Әгәр ул ярлы кеше икән, бурычы өчен салып биргән киеме сездә булган килеш йокларга ятмагыз. [13] Ул үз киемендә йокларга ятсын һәм сезгә хәер-фатихасын бирсен өчен, кояш баеганда аның киемен үзенә кайтарып бирегез, Раббы Аллаһыгыз моны сезнең тугрылыгыгыз итеп кабул кылыр.

[14] Ярлы-ябагай, ялчыны, кем генә булса да – кардәшегезме ул, торган урыннарыгызда сезнең арада яшәүче читтән килгән кешеме – кыерсытмагыз. [15] Аңарга хезмәт хакын шул көнне үк кояш баеганчыга кадәр түләгез, чөнки ярлы булганлыктан, ул шушы акчага гына исәп тотып яши; аңарга түләмәсәгез, ул сезгә каршы бу турыда Раббыга белдерер, һәм сез гаепле булырсыз.

[16] Ата-ана – балалары, балалар – ата-анасы кылган гамәлләр өчен үтерелергә тиеш түгел. Һәркем үзе кылган яман гамәле өчен генә үләргә тиеш.

[17] Читтән килгән кешегә һәм ятимгә дөрес булмаган хөкем чыгармагыз, толның киемен үзегезгә рәһен итеп алмагыз. [18] Исегезгә төшерегез, Мисырда сез коллар идегез, Раббы Аллаһыгыз сезне аннан коткарды, шуның өчен мин сезгә шулай эшләргә кушам.

[19] Урак урганда, көлтәгез кырда онытылып калса, аны алырга кире барып йөрмәгез – читтән килгән кешегә, ятимгә, толга калсын, шулай эшләсәгез, Раббы Аллаһыгыз сезнең бар эшләрегезгә Үзенең хәер-фатихасын бирер.

[20] Зәйтүн агачларын селкетеп җимешен койганда ботакларда калганын карап тормагыз, читтән килгән кешегә, ятимгә, тол хатынга калсын.

[21] Йөзем бакчагызда йөзем җыйганда артыгыздан калган йөземне җыеп бетермәгез, читтән килгән кешегә, ятимгә, толга калсын. [22] Исегездә тотыгыз, Мисыр җирендә сез кол идегез, шуның өчен мин сезгә шулай эшләргә кушам.

25

[1] Әгәр ике кеше арасында низаг чыкса, алар хакимнәр янына барсыннар, һәм низагны хакимнәр тикшерсен: гаепсезне акласыннар, ә гаепләне хөкем итсеннәр. [2] Әгәр гаепле кеше камчыланырга хөкем ителсә, хаким аны җиргә йөзтүбән яткырып, үз күзе алдында гаебе санынча камчы белән суктырсын. [3] Аны кырык тапкыр суктырырга мөмкин, ләкин шуннан да артмаска тиеш, чөнки артыгын сугудан кардәшегез бөтен кеше күз алдында кимсетелгән кыяфәттә булыр.

[4] Ашлык суккан үгезнең авызын бәйләп куймагыз.

Туганының хатынына өйләнү

[5] Әгәр абыйлы-энеле туганнар бергә яши, һәм аларның берсе, ир баласы булмыйча, үлеп китә калса, ул вакытта үлгән кешенең хатыны читкә, чит кешегә кияүгә чыгарга тиеш түгел, ә үлгән ирнең

туганы тол калган хатынны үзенә хатын итеп алырга тиеш. Шулай
итеп ул үлгән туганының хатыны алдындагы бурычын үтәр. [6] Ә ул
хатын тудырган беренче ир бала үлгән туганының угылы булып
исәпләнер. Шул рәвешле үлгән туганының исеме Исраилдә юкка
чыкмас. [7] Әгәр ул кеше үлгән туганының тол калган хатынына өй-
ләнергә теләмәсә, ул вакытта хатын шәһәр капкасы янына килеп,
аксакалларга болай дисен: «Иремнең туганы Исраилдә туганының
исемен яшәтү гадәтен кабул итми, минем алдагы бурычын үтәми».
[8] Шулвакыт шәһәр аксакаллары аны чакырырга һәм димләп күн-
дерергә тиешләр, әгәр инде ул: «Аңа өйләнергә теләмим», – дип
киреләнсә, [9] туганының хатыны аксакаллар күз алдында аның
янына килеп, аягыннан аяк киемен салдырсын һәм йөзенә төке-
реп әйтсен: «Туганының гаиләсен дәвам итәргә теләмәгән кешегә
шулай эшлиләр». [10] Бу кешенең гаиләсен Исраилдә «аяк киеме
салдырылганның гаиләсе» дип атарлар.
[11] Ике ир сугышканда, берсенең хатыны кыйнаучының кулын-
нан ирен тартып алырга теләп, икенче ирнең ирлек әгъзасын кулы
белән эләктереп тотса, [12] хатынның кулын җәлләмичә кисегез.

Үлчәүләр турында

[13] Янчыгыгызда берсе авыррак, икенчесе җиңелрәк ике төрле гер
йөртмәгез. [14] Йортыгызда ике төрле, зур һәм кечкенә үлчәүләрегез
булырга тиеш түгел. [15] Раббы Аллаһыгыз сезгә бирәсе җирдә гоме-
регез озын булсын өчен, герләрегез, үлчәүләрегез төгәл һәм дөрес
булырга тиеш. [16] Дөрес булмаган герләрне, үлчәүләрне куллanучы
алдакчылар Раббы Аллаһыгызга җирәнгеч.

Амалыклылар белән нишләргә

[17] Сез Мисырдан чыгып юлда барганда амалыклыларның сезгә ни
эшләгәннәрен онытмагыз. [18] Алар, Аллаһыдан курыкмыйча, сез арып
хәлсезләнгәч, сезгә һөҗүм иттеләр. Хәлсезләнеп артта калган барлык
көчсез кешеләрне үтерделәр. [19] Шулай итеп, Раббы Аллаһыгыз сезгә
мирас-биләмәгә бирәсе җирдә, Раббы Аллаһыгыз тирә-юнегездәге
дошманнарыгыздан сезгә тынычлык биргәч, амалыклыларның исе-
мен дөнья йөзеннән юкка чыгарыгыз. Моны онытмагыз!

Уңышның беренче җимешләрен һәм уннан бер өлешен китерү

26 [1] Сез Раббы Аллаһыгыз мирас-биләмәгә бирәсе җиргә
килеп урнашкач, [2] Раббы Аллаһыгыз биргән җирдән ал-
ган бөтен уңышыгызның беренче җимешләрен алып,
тырыска салыгыз да Раббы Аллаһыгыз Үзенең исеме шунда бул-
сын өчен сайлаган урынга барыгыз. [3] Ул көннәрдә хезмәт башкар-
ган руханига килеп, аңа әйтегез: «Раббы бу җирне безгә бирергә
бабаларыбызга ант иткән. Шул җиргә кергәнемне Раббы Аллаһыңа

бүген белдерәм». 4 Рухани тырысны кулыгыздан алып, аны Раббы
Аллаһыгызның мәзбәхе алдына куяр. 5 Сез исә Раббы Аллаһыгыз
каршында әйтегез: «Ата-бабам илгизәр бер арамлы иде. Ул, аз сан-
лы кешеләр белән Мисырга барып, шунда урнашты, һәм анда
аңардан бөек, көчле, күп санлы халык барлыкка килде. 6 Ә мисыр-
лылар безгә карата мәрхәмәтсез булдылар, кыерсыттылар, бездән
авыр эшләрен эшләттеләр. 7 Шуннан без Раббыга, ата-бабалары-
бызның Аллаһысына ялвардык, Раббы безнең аһ-зарларыбызны
ишетте, авыр хәлебезне, газапларыбызны һәм изелүебезне күрде.
8 Раббы безне көчле-кодрәтле кулы, курку уятучы бөек гамәлләре,
галәмәтләр һәм могҗизалар белән Мисырдан алып чыкты. 9 Безне
шушы урынга китерде, сөт һәм бал агып торган шушы җирне бир-
де. 10 Шулай итеп, менә Сиңа, Раббы, миңа биргән җирдән алган
уңышның беренче җимешләрен китердем». Аннары аларны Раббы
Аллаһыгыз каршына куегыз һәм Аңа сәҗдә кылыгыз. 11 Раббы Ал-
лаһыгыз сезгә һәм йортыгызга биргән муллыкка сез левиләр һәм
сезнең арада яшәүче читтән килгән кешеләр белән бергә куаныгыз.

12 Өченче елны, уңышның уннан бер өлешен бирү елында, бөтен
җыйган уңышыгызның уннан бер өлешен, ашап туклансыннар
өчен, сез торган урыннарда үзегез белән яшәүче левиләргә, читтән
килгән кешеләргә, ятимнәргә һәм тол хатыннарга бирегез. 13 Шун-
нан соң Раббы Аллаһыгыз каршында әйтегез: «Синең әмерләреңне
не мин бозмадым, аларның берсен дә онытмадым, Үзең кушканча,
йортымнан Сиңа багышланган уңышымның уннан бер өлешен ле-
виләргә, читтән килгән кешеләргә, ятимнәргә һәм тол хатыннарга
бирдем. 14 Кайгылы вакытымда да бу ризыктан авыз итмәдем, пакь
булмаган килеш аны өйдән алып чыкмадым, үлеләргә дә бирмә-
дем. Йа Раббы Аллам, сүзеңә колак салдым, Син кушканнарның
бөтенесен дә үтәдем. 15 Күктән, Үзеңнең тора торган изге урының-
нан кара һәм Үзеңнең халкыңа, Исраилгә вә, ата-бабаларыбызга
ант итеп вәгъдә биргәнчә, сөт һәм бал агып торган, Син безгә
биргән җиргә фатихаңны бир».

Раббының Үз халкы Исраил Аның кануннарын үтәргә тиеш

16 Раббы Аллаһыгыз бүген сезгә бу кагыйдәләрне, кануннарны
үтәргә куша: карагыз аны, аларны бөтен йөрәгегез, бөтен җаныгыз
белән үтәгез. 17 Бүген сез Раббыга Аны үзегезнең Аллаһыгыз итеп
таныганыгызны, Аның юлыннан йөриячәгегезне, Аның кагыйдә-
ләрен, әмерләрен һәм кануннарын үтәп, Аның сүзеннән чыкмая-
чагыгызны вәгъдә иттегез. 18 Бүген Раббы, вәгъдә иткәненчә, сезне
Үзенең халкы дип игълан итте, һәм сез Аның бөтен әмерләрен
үтәргә тиеш. 19 Сез Аңа дан, хөрмәт һәм шөһрәт китерсен өчен, Ул
сезне Үзе булдырган башка халыклардан өстен куяр, һәм, вәгъдә
иткәненчә, сез Раббы Аллаһыгызның изге халкы булырсыз.

Раббы канунын язып куярга кушу

27 [1] Муса, Исраил аксакаллары белән бергә, халыкка:
– Бүген сезгә үтәргә кушкан бөтен әмерләрне төгәл үтә-
гез, – диде. – [2] Үрдүн елгасын кичеп, Раббы Аллаһыгыз
сезгә бирәсе җиргә кергән көнне үк зур ташлар бастырып куегыз
һәм аларны акшарлагыз. [3] Үрдүн елгасын кичеп, Раббы, ата-баба-
ларыгызның Аллаһысы, сезгә бирергә вәгъдә иткән сөт һәм бал
агып торган җиргә кергәч, ул ташларга бу канунның бөтен сүзлә-
рен язгыгыз. [4] Үрдүнне кичкәч, бүген мин сезгә кушканча, ул таш-
ларны Эвал тавына бастырып куегыз да акшарлагыз. [5] Анда Раббы
Аллаһыгызга мәзбәх ясагыз. Аны ташлардан, тимер кораллар кул-
ланмыйча эшләгез. [6] Раббы Аллаһыгызның мәзбәхен шомартылма-
ган тоташ ташлардан ясагыз һәм шунда Раббы Аллаһыгызга тулаем
яндыру корбаннары китерегез. [7] Иминлек корбаннарын да китереп
шунда ашагыз һәм Раббы Аллаһыгыз каршында куаныгыз. [8] Бу ка-
нунның бөтен сүзләрен ташларга бик аңлаешлы итеп язгыгыз.

Канунны бозучыларга ләгънәт-каргыш төшә

[9] Муса һәм леви руханилар бөтен Исраил халкына болай диделәр:
– Исраил халкы! Игътибар белән тыңлагыз, сез бүген Раббы Ал-
лаһыгызның халкы булдыгыз. [10] Шулай итеп, Раббы Аллаһыгызга
буйсыныгыз, Аның бүген сезгә ирештерә торган әмерләрен, ка-
гыйдәләрен үтәгез.
[11] Муса ул көнне халыкка шуларны кушты:
[12] – Сез Үрдүнне кичкәч, халыкка хәер-фатиха бирер өчен Гәри-
зим тавында Шимун, Леви, Йәһүдә, Исәсхәр, Йосыф һәм Беньям-
мин ыруглары басып торырга тиеш. [13] Ә Рубин, Гәд, Ашир, Зәбулун,
Дан, Нәфтали ыруглары ләгънәт-каргыш әйтү өчен Эвал тавында
басып торырга тиеш.
[14] Левиләр, каты кычкырып, исраиллеләрнең барысына болай
дисеннәр:
[15] «Уеп йә коеп потлар ясаган, аны яшереп тоткан кешегә ләгъ-
нәт-каргыш! Оста куллары ясаган мондый потлар Раббыга җирән-
геч». Бөтен халык «Амин!» дип җавап бирсен.
[16] «Анасын яки атасын хөрмәтләмәгән, аларга каршы әйткән ке-
шегә ләгънәт-каргыш!» Бөтен халык «Амин!» дисен.
[17] «Күршесенең ызан ташын күчергән кешегә ләгънәт-каргыш!»
Бөтен халык «Амин!» дисен.
[18] «Сукырны юлыннан ялгыштырган кешегә ләгънәт-каргыш!»
Бөтен халык «Амин!» дисен.
[19] «Читтән килгән кешене, ятимне, тол хатынны хокукларыннан
мәхрүм иткән кешегә ләгънәт-каргыш!» Бөтен халык «Амин!»
дисен.

[20] «Атасының хатыны белән якынлык кылган кешегә ләгънәт-каргыш, чөнки ул кеше үзенең атасын хурлый». Бөтен халык «Амин!» дисен.
[21] «Нинди дә булса хайван белән якынлык кылган кешегә ләгънәт-каргыш!» Бөтен халык «Амин!» дисен.
[22] «Бертуган кыз кардәше, анасыннан яки атасыннан туган кыз кардәше белән якынлык кылган кешегә ләгънәт-каргыш!» Бөтен халык «Амин!» дисен.
[23] «Хатынының анасы белән якынлык кылган кешегә ләгънәт-каргыш!» Бөтен халык «Амин!» дисен.
[24] «Икенче бер кешене яшертен үтергән кешегә ләгънәт-каргыш!» Бөтен халык «Амин!» дисен.
[25] «Гаепсез кешенең канын түгәргә акча алган кешегә ләгънәт-каргыш!» Бөтен халык «Амин!» дисен.
[26] «Бу канунның сүзләрен үтәмичә, канун кушканча эшләмәгән кешегә ләгънәт-каргыш!» Бөтен халык «Амин!» дисен.

Канунны үтәгәнгә — хәер-фатиха

28 [1] Әгәр сез, Раббы Аллаһыгызның сүзенә колак салып, Аның бүген мин сезгә ирештерәсе бөтен әмерләрен төгәл үтәсәгез, ул вакытта Раббы Аллаһыгыз сезне җирдәге бөтен халыклардан өстен куяр.
[2] Әгәр Раббы Аллаһыгызның сүзенә колак салсагыз, бөтен бу фатихалар сезгә килеп ирешер һәм үтәлер.
[3] Сез шәһәрдә дә, авылда да фатихалы булырсыз.
[4] Балагыз, җирегезнең җимеше, эре терлекләрегезнең бозавы, сарыкларыгызның бәтие фатихалы булыр.
[5] Ашлык тырысларыгыз, күәсләрегез фатихалы булыр.
[6] Сезнең керүегез дә, чыгуыгыз да фатихалы булыр.
[7] Раббы сезгә каршы күтәрелгән дошманнарыгызны җиңелергә мәҗбүр итәр; алар бер юлдан сезгә каршы килсәләр, җиде якка таралып качарлар.
[8] Раббы сезнең амбарларыгызга һәм барлык эшләрегезгә фатихасын бирер; Раббы Аллаһыгыз сезгә бирә торган җирдә Үзенең фатихасын бирер.
[9] Раббы Аллаһыгызның әмерләрен үтәсәгез, Аның юлыннан йөрсәгез, вәгъдә иткәненчә Раббы сезне Үзенең изге халкы итеп куяр.
[10] Раббы сезне Үз халкым дип атаганын җир йөзендәге барлык халыклар күреп, сездән куркырлар.
[11] Раббы сезне һәр яктан бәрәкәтле итәр: балаларыгыз күп, терлекләрегез үрчемле булыр, ата-бабаларыгызга ант белән сезгә бирергә вәгъдә иткән җирнең туфрагы мул уңыш бирер.
[12] Үз вакытында җирегезгә яңгыр яудырып һәм эшләгән эшләрегезгә хәер-фатиха бирер өчен, Раббы сезгә Үзенең күк хәзинәсен мул итеп ачар. Сез күп халыкларга бурычка акча бирерсез, үзегез бурычка алмассыз.
[13] Раббы Аллаһыгызның бүген мин сезгә әйтә торган әмерләренә колак салып,

аларны төгәл үтәсәгез, аста түгел, һәрвакыт өстә булырсыз, Раббы
сезне койрык итеп түгел, ә баш итеп тотар. 14 Бүген мин сезгә куш-
кан сүзләрдән уңга да, сулга да тайпылмас өчен, башка илаһлар
артыннан ияреп, аларга хезмәт итмәгез.

Тыңламаганнарга ләгънәт-каргыш

15 Әгәр Раббы Аллаһыгызның сүзенә колак салмасагыз, Аның
бүген мин сезгә әйтә торган бөтен әмерләрен, кагыйдәләрен ты-
рышып үтәмәсәгез, барлык шушы ләгънәт-каргышлар сезнең өскә
килеп төшәр.
16 Сезгә шәһәрдә дә, авылда да ләгънәт-каргыш төшәр.
17 Ашлык тырысларыгызга, күәсләрегезгә ләгънәт-каргыш төшәр.
18 Балагызга, җирегезнең җимешенә, эре терлекләрегезнең боза-
вына, сарыкларыгызның бәтиенә ләгънәт-каргыш төшәр.
19 Сезнең керүегез дә, чыгуыгыз да ләгънәт-каргышлы булыр.
20 Раббы, нәрсә генә эшләсәгез дә, сез кырылып, тиздән тәмам
һәлак булганчыга кадәр ләгънәт-каргыш, борчу, бәхетсезлекләр
җибәрер. Болар сезнең яман эшләрегез өчен, сез Аны ташлаган
өчен булыр. 21 Сез биләргә барасы җирдән сезне тәмам юк иткән-
чегә кадәр Раббы сезгә коточкыч авыру җибәреп торыр. 22 Раббы
сезне хәлдән тайдыра торган чир, бизгәк, шеш авыруы, көйдергеч
эсселек, корылык һәм киптергеч җил, күгәрек белән зарарлар, алар
сез үлгәнче артыгыздан ияреп йөрерләр. 23 Баш өстегездәге күк ба-
кыр төсле кызган булыр, аяк астыгыздагы җир тимер кебек каты
булыр. 24 Сез юк ителгәнчегә кадәр Раббы яңгыр урынына ком яу-
дырыр; күктән өстегезгә тузан төшәр.
25 Раббы сезне дошманнарыгыздан җиңдерер; бер юлдан аларга
каршы барсагыз, җиде якка таралып, алардан качарсыз. Сезнең
бәла-казаларыгызны күреп, җир йөзендәге барлык халыклар кур-
кырлар. 26 Күктәге кошларга һәм җәнлекләргә мәетегез азык бу-
лыр, аларны куучы да булмас.
27 Раббы сезне дәвалап бетереп булмый торган Мисыр чуанна-
ры, чи җәрәхәт, кутыр һәм корчаңгы белән зарарлар. 28 Раббы сез-
не акылдан яздырыр, сукырайтыр, йөрәк өянәге белән җәфалар.
29 Сукыр караңгыда кармаланып йөргән кебек, сез яктыда карма-
ланып юл эзләрсез, эшләрегез уңышсыз тәмамланыр, сезне һәрва-
кыт кыерсытырлар, таларлар, сезне берәү дә кайгыртмас һәм як-
ламас.
30 Кыз белән ярәшелерсең — аның белән икенче берәү якынлык
кылыр; йорт салырсың — анда тора алмассың; йөзем бакчасы утыр-
тырсың — җимешен авыз итә алмассың. 31 Күз алдында үгезеңне
суярлар, итен ашый алмассың; күз алдында ишәгеңне талап алып
китәрләр, кайтарып бирмәсләр. Дошманнар сарыкларыңны куып
алып китәрләр, сине берәү дә якламас. 32 Күз алдында угылларың

һәм кызларың башка халыкларга бирелгән булыр; аларны сагынып,
күзләрең һәр көнне аларны эзләр, әмма ярдәм итәргә көчең җит-
мәс. [33] Син белмәгән халык җиреңнең җимешләрен, эшләгәнеңне
ашар, ә сине һәрвакыт кыерсытырлар һәм җәфаларлар гына.
[34] Күзләрең күргәннән акылыңнан язарсың. [35] Раббы сине баш тү-
бәңнән алып аяк табаныңа кадәр, ботларыңны, тезләреңне дәва-
лап булмый торган чуаннар белән җәфалар.

[36] Раббы сезне һәм үзегезгә куйган патшагызны сез дә, ата-баба-
ларыгыз да белмәгән халыкка илтеп тапшырыр, һәм анда агачтан,
таштан ясалган башка илаһларга хезмәт итәрсез. [37] Раббы сезне та-
раткан барлык халыклар арасында сез телдән төшми торган, ко-
точкыч бер адәм мәсхәрәсе булырсыз.

[38] Кырларыгызда ашлыкны күп итеп чәчәрсез, ләкин аны саран-
чалар ашаганлыктан, уңышны аз җыеп алырсыз. [39] Йөзем куаклары
утыртырсыз, аны эшкәртерсез, ләкин аны корт ашап бетергәнгә
күрә, йөземен җыеп, шәрабын эчә алмассыз. [40] Сезнең бөтен җи-
регездә зәйтүн агачлары үсәр, ләкин зәйтүнегез җиргә коелган-
лыктан, үзегезне майлау өчен зәйтүн маегыз булмас. [41] Угылларыгыз,
кызларыгыз булыр, ләкин әсирлеккә алып киткәнгә, алар
яныгызда булмас. [42] Җирегездәге бөтен агачларыгызны һәм җи-
мешләрегезне саранча кырыр. [43] Арагыздагы читтән килгән кеше-
ләр һаман сездән югары күтәрелер, ә сез һаман түбән төшәрсез.
[44] Алар сезгә бурычка биреп торырлар, ә сез бурычка бирә алмас-
сыз; алар – баш, ә сез койрык булырсыз.

[45] Раббы Аллаһыгызның сүзенә колак салмыйча, Аның сезгә бир-
гән әмерләрен, кагыйдәләрен үтәмәгән өчен, бу бөтен ләгънәт-кар-
гышлар башыгызга төшәр һәм сезне үлгәнче эзәрлекләп интекте-
рер. [46] Алар сезгә һәм нәсел варисларыгызга гомерлек кара тамга
һәм кисәтү булыр. [47] Булган муллыкка чын йөрәктән шатланып,
куанып Раббы Аллаһыгызга хезмәт итмәгәнгә күрә, [48] Раббы сезне
юк иткәнчегә кадәр муеныгызга тимер камыт асып, ачлыкта, су-
сыз, ялангач, чиктән тыш мохтаҗлыкта, Раббы сезгә каршы җи-
бәргән дошманнарыгызга хезмәт итәрсез.

[49] Раббы сезнең өскә җир читеннән, ерактан, халык китерер. Сез
телен дә аңламаган бу халык, бөркет кебек, башыгызга ябырылыр.
[50] Бу халык – ни олыны хөрмәт итми, ни кечене кызганмый тор-
ган чиктән тыш оятсыз халык. [51] Сез бөлгенлеккә төшкәнгә кадәр
алар яшь терлегегезне, җирегезнең уңышын ашарлар һәм шулай
итеп сезне һәлак иткәнче, ни ашлык, ни шәраб, ни май, ни сыер-
ларыгызның бозавын, ни сарыкларыгызның бәрәнен сезгә кал-
дырмаслар. [52] Алар сезне җирегездәге барлык шәһәрләрегезнең сез
ышанып торган биек һәм ныклы диварлары җимерелгәнче кыс-
рыкларлар; һәм Раббы Аллаһыгыз сезгә биргән җирдәге барлык
шәһәрләрегездә сезне камап торырлар. [53] Дошманнарыгызның сезгә

китергән камалыш һәм кысулары шундый авыр булыр, сез үз балаларыгызны – Раббы Аллаһыгыз биргән угылларыгызны, кызларыгызны ашарсыз.
[54] Сезнең арада иң йомшак, ягымлы ир үзенең кардәшенә, сөйгән хатынына, әле исән калган балаларына рәхимсез күзе белән карар.
[55] Үзенең ашый торган балаларының итен аларның берсе белән дә бүлешмәс, чөнки дошманнарыгыз шәһәрләрегезне камап торган вакытта булган кыенлыклардан аның ашарга бернәрсәсе дә калмас.
[56] Иң йомшак, ягымлы, шул йомшаклыгыннан, ягымлылыгыннан җиргә каты басып йөрергә дә курыккан хатын сөйгән иренә, угылына, кызына рәхимсез күзе белән карар.
[57] Ул тудырган баласын да һәм үзеннән чыккан соңгылыкны да аларга бирмәс, дошманнар шәһәрләрегезне камап торган вакытта коточкыч мохтаҗлык булганлыктан, яшереп үзе генә ашар.

[58] Әгәр бу китапта язылган шушы канунның бөтен сүзләрен төгәл үтәмәсәгез һәм Раббы Аллаһыгызның курку уятучы, шөһрәтле исемен хөрмәтләмәсәгез,
[59] ул вакытта Раббы сезгә һәм нәсел варисларыгызга шаккатарлык, бетмәс-төкәнмәс бәла-казалар, озакка сузылган коточкыч авырулар җибәрер.
[60] Мисырда сез күреп курыккан бөтен авыруларны яңадан җибәрер һәм алар сезгә ябышып калырлар.
[61] Хәтта бу канун китабында язылмаган барлык авыруларны, бәлаләрне Раббы сез үлеп беткәнчегә кадәр өстегезгә китерер.
[62] Элек сез күктәге йолдызлар санынча күп булсагыз да, бик азыгыз гына исән калыр, чөнки сез Раббы Аллаһыгызны тыңламадыгыз.
[63] Раббы сезнең саныгыз артканга, сезгә яхшылык кылганына куанган кебек үк, сезнең һәлак булып кырылуыгызга да шулай ук шатланыр, һәм сез биләргә барасы җирегездән дә куылырсыз.

[64] Раббы сезне җирнең бер читеннән икенче читенә кадәрге арада яшәүче халыклар арасына таратыр, сез анда ни үзегез, ни ата-бабаларыгыз белмәгән, агачтан һәм таштан ясалган башка илаһларга табынырсыз.
[65] Әмма бу халыклар арасында да үзегезгә тынычлык таба алмассыз, сезгә анда тыныч урын булмас, Раббы сезгә анда куркудан калтырап торган йөрәк, сагыш тулы өметсез күзләр һәм күңел әрнүе бирер.
[66] Тормышыгыз һәрвакыт куркыныч астында булыр, сез куркудан көнегезне дә, төнегезне дә калтыранып үткәрерсез, алдагы көнегезгә ышанычыгыз бетәр.
[67] Йөрәгегезне чорнап алган куркудан һәм үз күзләрегез белән күргәннәрегездән сез иртән: «Кич җитсен иде!», ә кичен: «Таң атсын иде!» – диярсез.
[68] Мин сезгә: «Моннан соң бу юлны башка күрмәссез», – дип әйткән юлдан Раббы сезне корабта кире Мисырга кайтарыр; анда дошманнарыгызга үзегезне ир-ат һәм хатын-кыз коллар урынына сатып алырга тәкъдим итәрсез, ләкин сезне алучы булмас.

Раббының Үз килешүен Моабта яңартуы

29 [1] Раббының Моаб җирендә Мусага исраиллеләр белән төзергә кушкан килешүенең шартлары шушы; Ул Хореб тавында алар белән төзегән килешүгә бу өстәмә килешү булды.

[2] Муса, бөтен Исраил халкын чакырып, болай диде:

– Сез Раббының Мисыр фиргавененә, аның бөтен хезмәтчеләренә һәм җиренә нәрсә эшләгәнен үз күзләрегез белән күрдегез,
[3] бу зур бәла-казаларны һәм гаҗәеп галәмәтләрне үз күзләрегез белән күрдегез. [4] Әмма Раббы бүгенге көнгә кадәр сезгә күзләрегез белән күргәннәрне, колакларыгыз белән ишеткәннәрне аңларга аң бирмәгән.

[5] «Кырык ел буе Мин, Раббы, сезне чүл буйлап йөрттем, ә шулай да өстегездәге киемнәрегез дә, аягыгыздагы аяк киемегез дә тузмады. [6] Сез икмәк ашамадыгыз, шәраб та, исерткеч эчемлек тә эчмәдегез. Мин – Раббы Аллаһыгыз икәнемне сез белсен өчен шулай эшләдем».

[7] Бу урынга килгәч, безнең белән сугышырга Хишбун патшасы Сихон һәм Башан патшасы Ог чыктылар, ләкин без аларны тар-мар иттек. [8] Без аларның җирләрен алдык һәм аны мирас-биләмәгә Рубин, Гәд ыругына һәм Менашше ыругының яртысына бирдек.
[9] Бу килешүнең шартларын төгәл үтәгез, шулай итсәгез, нәрсә эшләсәгез дә, һәр эшегез уң булыр.

[10-11] Ыруг башлыкларыгыз, аксакалларыгыз, назыйрларыгыз, Исраилнең барлык ирләре, балаларыгыз, хатыннарыгыз, читтән килеп арагызда яшәгән һәм утын ярудан алып су ташуга кадәр булган эшләрегезне башкарган кешеләр – һәммәгез дә бүген Раббы Аллаһыгыз каршында басып торасыз. [12] Раббы Аллаһыгызның бүген сезнең белән ант итеп төзиячәк килешүен кабул итү өчен, сез бүген барыгыз да бергә басып торасыз. [13] Шушы килешү буенча, Ул сезгә әйткәнчә һәм ата-бабаларыгыз – Ибраһим, Исхак, Ягъкубка ант белән вәгъдә иткәнчә, Ул сезнең Үз халкы булганлыгыгызны беркетер һәм сезнең Аллагыз булыр. [14] Ул ант белән төзелгән бу килешүне бер сезнең белән генә түгел, [15] ә безнең белән бергә Раббы Аллаһыбыз каршында торганнар белән дә, киләчәктәге нәселләр белән дә беркетә.

[16] Сез бит Мисыр җирендә ничек яшәгәнебезне, бирегә килгәндә башка халыкларның илләре аша ничек үткәнебезне беләсез. [17] Аларның агачтан, таштан, көмеш һәм алтыннан ясалган җирәнгеч сыннарын күрдегез. [18] Бүген сезнең арада шул халыкларның илаһларына хезмәт итәр өчен күңеле белән Раббы Аллаһыбыздан читкә борылган ир йә хатын, гаилә йә ыруг булмасын. Андый кешеләр агулы әрем үстергән тамыр кебек булырлар иде. [19] Бу килешүдәге сүзләрне

ишетеп тә, шундый кешеләр кәпрәеп: «Үземчә йөрүгә карамастан, миңа куркыныч янамый», — дип уйлarлар, ләкин алар башкаларга да, үзләренә дә афәт китерерләр. [20] Раббы андый кешеләрне гафу итмәс, аларга Раббының нәфрәте һәм ярсуы кабыныр, бу китапта язылган ләгънәт-каргышлар аларга төшәр, Раббы аларның исемнәрен җир йөзеннән юк итәр. [21] Шушы канун китабында язылган килешүдәге бөтен ләгънәт-каргышлар буенча, Раббы, аларны барлык Исраил ыруларыннан аерып куеп, өсләренә бәла-каза китерер.

[22] Киләчәк буын, сездән туачак балаларыгыз һәм ерак илләрдән килгән кешеләр Раббының бу җиргә нинди авырулар һәм бәла-казалар җибәргәнен: [23] күкерт һәм тоз белән яндырылган җирдә бернәрсә дә чәчелмәгәнен, бернинди дә үсемлек тишелеп чыгып үсмәгәнен, җирнең Раббы ярсуыннан җимерелгән Сәдүм, Гамура, Адма һәм Себоим шәһәрләре кебек булганын күреп, [24] барлык халыклар: «Ни өчен Раббы бу җирне шулай эшләтте икән? Нигә Ул шулай ачуланган?» — дип сорарлар. [25] Җавап шундый булыр: «Раббы, Исраил халкы ата-бабаларының Аллаһысы, үзләрен Мисыр җиреннән алып чыкканда, шушы халык белән төзегән Аның килешүен онытккан өчен. [26] Алар үзләре белмәгән, Раббы аларга билгеләмәгән башка илаһларга табына һәм сәҗдә кыла башладылар. [27] Шуның өчен Раббының бу җиргә нык ачуы чыкты, һәм Ул аның өстенә бу китапта язылган бөтен ләгънәт-каргышларны юнәлтте. [28] Раббы аларга бик каты ачуланып, ярсып, нәфрәтләнеп, торган җирләреннән куып, башка җиргә сөрде. Һәм алар хәзер дә шунда тора».

[29] Яшерен булганы — Раббы Аллаһыбызныкы, ә ачык булганы, без бу канунның бөтен сүзләрен үтәсен өчен, — гомерлеккә безнеке һәм безнең балаларныкы.

Раббыга әйләнеп кайтырга чакыру

30 [1] Мин сезгә хәер-фатиха яки ләгънәт-каргыш сайларга тәкъдим иттем. Болар тормышка ашканнан соң Раббы Аллаһыгыз сезне тараткан халыклар арасында яшәгән чакта, сез алар турында уйлый башларсыз. [2] Раббы Аллаһыгызга әйләнеп кайтсагыз, сез һәм угылларыгыз, бүген мин сезгә кушканча, бөтен йөрәгегез, бөтен җаныгыз белән Аның әйткәнен үтәсәгез, [3] Раббы Аллаһыгыз сезнең язмышыгызны үзгәртер, шәфкать күрсәтеп, барлык халыклар арасына Үзе тараткан халкыгызны яңадан җыеп алыр. [4] Хәтта җир читенә кадәр таралган булсагыз да, Раббы Аллаһыгыз сезне кире җыеп алып кайтыр. [5] Раббы Аллаһыгыз сезне ата-бабаларыгыз биләгән җиргә китерер, сез аны биләрсез, һәм Ул сезне ата-бабаларыгызга караганда да баерак, алардан да күбрәк санлы итәр. [6] Сез Раббыны бөтен йөрәгегез белән яратсын һәм яшәсен өчен, Раббы Аллаһыгыз сезнең һәм нәсел

варисларыгызның йөрәген сөннәткә утыртыр. [7] Шулчак Раббы Аллаһыгыз бөтен бу ләгънәт-каргышларны сезне куган дошманнарыгызга, сезне күралмаганнарга юнәлтер, [8] ә сез, кире кайтып, Раббыгызның әйткән сүзен тыңларсыз һәм Аның бүген сезгә мин әйткән бөтен әмерләрен үтәрсез. [9-10] Раббы Аллаһыгыз сезнең эшләгән эшләрегезгә мул итеп уңыш китерер, балаларыгыз, терлекләрегез үрчемле, җирегезнең җимеше мул булыр; Раббы Аллаһыгыз әйткәнне тыңлап, Аның бу канун китабында язылган әмерләрен һәм кагыйдәләрен үтәп, Аңа бөтен йөрәгегез, бөтен җаныгыз белән борылсагыз, Раббы, ата-бабаларыгыз өчен шатланган кебек, сезнең өчен шатланачак һәм сезгә яхшылык итәчәк.

Тормышны сайлагыз

[11] Бүген мин сезгә җиткергән шушы әмер сезнең өчен артык читен вә үти алмаслык түгел. [12] «Безнең өчен берәрсе күккә менсен иде дә, ул әмерне безгә алып төшеп күрсәтсен иде, ә без аны үтәр идек», — дип әйтергә ул күктә түгел. [13] «Безнең өчен берәрсе диңгез аръягына барсын иде дә, аны безгә алып кайтып күрсәтсен иде, ә без аны үтәр идек», — дияргә ул диңгез аръягында да түгел. [14] Бу әмер сезгә бик якында: үтәр өчен ул сезнең авызыгызда һәм йөрәгегездә.

[15] Менә мин бүген сезгә йә яшәү белән яхшылыкны, йә үлем белән яманлыкны сайларга тәкъдим иттем. [16] Раббы Аллаһыгызның мин бүген сезгә әйтәсе кушканнарын үтәсәгез — Раббы Аллаһыгызны яратсагыз, Аның юлыннан йөреп, әмерләрен, кагыйдәләрен вә кануннарын үтәсәгез, Раббы Аллаһыгыз хәер-фатихасы белән үзегез биләргә барасы җирдә яшәрсез һәм күп санлы булырсыз. [17] Әгәр инде йөрәгегез белән Раббыдан читләшеп, аны тыңламасагыз, адашсагыз, башка илаһларга сәҗдә кылып, аларга табына башласагыз, — [18] мин сезне хәзер кисәтеп куям, — сез һәлак булачаксыз, Үрдүн елгасын кичеп биләргә барасы җирдә озак тора алмассыз. [19] Мин бүген күк белән җирне шаһит итеп чакырам: сезгә яшәү яки үлем, хәер-фатиха яки ләгънәт-каргыш сайларга тәкъдим итәм. Үзегезнең һәм нәсел варисларыгызның яшәвен теләсәгез, тормышны сайлагыз. [20] Раббы Аллаһыгызны яратыгыз, Аның әйткәнен тыңлагыз, Аңарга сыеныгыз. Шулай итсәгез, Раббы ата-бабаларыгыз Ибраһим, Исхак һәм Ягъкубка бирергә ант иткән җирдә яшәрсез һәм озын гомер кичерерсез.

Йешуаның Мусаны алыштыруы

31 [1] Муса бөтен Исраил халкына шушы сүзләрне әйткәннән соң, [2] аларга:

— Миңа хәзер йөз егерме яшь. Мин инде сезне үз артымнан ияртеп алып бара алмыйм. Раббы миңа, син Үрдүн елгасын кичмисең, дигән иде инде, — диде. — [3] Раббы Аллаһыгыз Үзе,

алдыгыздан барып, андагы халыкларны юк итәр, һәм сез аларның
җирен алырсыз. Раббы әйткәнчә, елга аша анда сезне Йешуа алып
чыгар. [4] Раббы аморилләрнең патшалары Сихон һәм Огны, җирләре
белән бергә, ничек юкка чыгарган булса, бу халыкларга да шулай
эшләр. [5] Раббы аларны сезнең кулга тапшырыр, һәм сез аларга
мин кушканны эшләргә тиешсез. [6] Нык һәм кыю булыгыз, алар-
дан курыкмагыз, котыгыз алынып, каушап калмагыз, чөнки Раббы
Аллаһыгыз Үзе сезнең белән бергә бара, һәм Ул сезнең берүзегез-
не генә калдырмас, сезне ташламас.

[7] Муса Йешуаны чакырып алды һәм бөтен Исраил халкы алдын-
да аңа әйтте:

– Нык һәм кыю бул, чөнки бу халыкны Раббы аларның ата-ба-
баларына бирергә ант иткән җиргә син алып барырсың, бу җирне
аларга мирас-биләмәләргә бүлеп бирерсең. [8] Раббы Үзе синең ал-
дан бара, Үзе синең белән бергә булачак, Ул сине ташлап калдыр-
мас, курыкма һәм борчылма.

Һәр җиде ел саен канун укылырга тиеш

[9] Бу канунны язып алып, Муса аны Раббы белән килешү язуы
салынган сандыкны йөртүче леви руханиларга һәм Исраил акса-
калларына бирде. [10] Муса аларга шулай кушты:

– Һәр җиденче елны, бурычларны кичерү елында, Чатырлар бәй-
рәмендә, [11] Раббы Аллаһыгыз сайлап алган урында, Раббы Алла-
һыгыз каршына барлык Исраил халкы җыелгач, бу канунны бөтен
Исраил алдында һәркем ишетерлек итеп кычкырып укыгыз. [12] Бу
канунны тыңласын, Раббы Аллаһыгыздан куркып, Аны хөрмәт-
ләргә өйрәнсен һәм канунның барлык сүзләрен тырышып үтәсен
өчен, бөтен халыкны – ирләрне, хатыннарны, балаларны, шулай
ук арагызда сезнең белән бергә яшәүче читтән килгән кешеләрне
дә җыегыз. [13] Сез Үрдүнне кичеп, тиздән биләп алачак җирдә яшә-
гәндә, аларның канунны белмәгән балалары аны ишетерләр һәм
Раббы Аллаһыгыздан бөтен гомерләре буе куркып, Аны хөрмәт-
ләргә өйрәнерләр.

Мусага соңгы киңәшләр

[14] Раббы Мусага әйтте:

– Үләр вакытың якынлаша. Йешуаны чакырып китер һәм аның
белән бергә очрашу чатырына кер. Мин аңа үз вазифасын йөк-
ләрмен.

Муса да, Йешуа да очрашу чатырына керделәр. [15] Раббы болыт
баганасы эчендә, очрашу чатыры ишеге каршында пәйда булды.

[16] Раббы Мусага әйтте:

– Син үлеп, ата-бабаларың янына китүгә, Миңа бу халык хыя-
нәт итеп, керәсе җирләрендәге башка илаһларга табыныр, Мине

ташлар һәм Мин алар белән төзегән килешүне бозар. [17] Ул көнне
аларга Минем ярсуым кузгалыр. Мин аларны ташлап, алардан
йөземне борырмын, алар юкка чыгарлар, башларына күп кенә
бәла-казалар, кайгылар килер, һәм алар шул чагында: «Безгә бу бә-
лаләр арабызда Аллабыз булмаганга килгәндер», – дип әйтерләр.
[18] Башка илаһларга борылып эшләгән бөтен явызлыклары өчен ул
көнне Мин, чыннан да, Үземнең йөземне алардан борырмын.

[19] Шулай итеп, бу җырны язып ал да аны исраиллеләргә җырлат;
бу җыр исраиллеләргә каршы Минем шаһитем булып торсын
өчен, аларга аны кабатлат. [20] Мин аларны ата-бабаларына бирергә
ант иткән сөт һәм бал агып торган җиргә китергәч, алар туйганчы
ашап симерерләр дә башка илаһларга борылырлар һәм аларга хез-
мәт итә башларлар, Минем белән төзелгән килешүне бозып, Ми-
не кире кагарлар. [21] Ә коточкыч бәлаләр килгәч, аларның нәсел
варислары бу җырны онытмаганга күрә, әлеге җыр аларга каршы
шаһит булыр. Үзләренә бирәм дип ант иткән җиргә китергәнче үк
уйларының кайсы якка авуын Мин инде белеп торам.

[22] Шул көнне үк Муса бу җырны язып алып, исраиллеләргә өй-
рәтте. [23] Нун угылы Йешуага Раббы шулай кушты:

– Нык һәм кыю бул, чөнки Мин бирергә ант иткән җиргә ис-
раиллеләрне син алып барасың, ә Мин синең белән бергә бу-
лырмын.

[24] Муса бу канунның барлык сүзләрен ахырынача китапка язып
куйгач, [25] Раббы белән төзелгән килешү язуы салынган сандыкны
йөртүче левиләргә болай дип кушты:

[26] – Бу канун китабын Раббы Аллаһыгызның килешү сандыгына
салыгыз, ул анда сезгә каршы шаһит булып торсын. [27] Чөнки мин
сезнең нинди фетнәчел һәм тискәре икәнлегегезне беләм. Әле
мин сезнең арада чакта да, менә хәзер дә сез Раббы алдында кире-
ләнәсез; мин үлгәчтен бигрәк тә киреләнерсез. [28] Минем яныма
ыругларыгызның барлык аксакалларын, назыйрларын җыегыз.
Мин бу сүзләрне алар ишетерлек итеп әйтермен һәм күк белән
җирне аларга каршы шаһит итеп чакырырмын. [29] Чөнки беләм,
мин үлгәч, сез бозык эшләр кылып, мин барырга кушкан юлдан
читкә тайпылырсыз, һәм, киләчәк көннәрдә Раббы яман санаган
эшләрне эшләп, Аны ярсыткан өчен сезгә бәла-каза килер.

[30] Җыелган бөтен Исраил халкы ишетерлек итеп, Муса бу җыр-
ны баштан алып ахырына кадәр әйтеп бирде:

Муса җыры

32

[1] – Мин сөйләячәкмен, тыңла, күк,
Минем сүзләремне тыңла, җир.
[2] Өйрәтүем яңгыр кебек яусын,
яшеллеккә иртән чык төшкән кебек,

лəйсəн яңгыр кебек төшсен сүзлəрем,
үлəнгə коеп яуган яңгыр кебек төшсен.
3 Раббы исемен игълан итəм,
Аллаһыбызның бөеклеген данлагыз.

4 Ул — кыя; Аның эшлəре камил,
бөтен юллары гадел.
Алла тугрылыклы, ялган юк Аңарда;
Ул гадел һəм хак.

5 Бу кире һəм азынган буын
Аңа каршы бозык гамəллəр кылды,
хурлыкка калган бу кешелəр*
инде Аның балалары түгел.
6 Раббыга сез шулай җавап бирəсезмени,
уйлый белми торган аңсыз халык?
Ул — сезне булдырган Атагыз түгелмени?
Ул сезне халык итеп барлыкка китермəдемени?
7 Күптəн үткəн көннəрне исегезгə төшерегез,
элеккеге еллар турында уйлагыз,
аталарыгыздан сезгə аңлатуларын,
аксакалларыгыздан сөйлəүлəрен үтенегез.

8 Аллаһы Тəгалə, кешелек дөньясын бүлеп,
халыкларга мирас-билəмə биргəндə,
күк иялəренең* саны буенча,
һəрбер халык яши торган урынның чиген билгелəде.

9 Раббының өлеше — Аның халкы,
Ягъкуб — Аның мирас-билəмəсе.

10 Ул аларны буш, кеше аягы басмаган чүлдə тапты;
аларны карады, ышыклады,
күз карасыдай саклады.
11 Оясын саклап, өстендə очып йөргəн,
канатларын җəеп,
кошчыкларын
каурыйлары өстендə күтəреп йөрткəн бөркет кебек,

---

* 32:5 *Хурлыкка калган бу кешелəр* — бу катлаулы яһүд текстын аңлау мөмкинлеклəренең берсе.

* 32:8 *Күк иялəре* — бу тəрҗемə Кумран кулъязмаларына һəм борынгы грек тəрҗемəсенə нигезлəнелде, ə масоретлар текстында «Исраил угыллары» дип бирелгəн.

12 Раббы берүзе Үз халкын шулай йөртте,
Аның янында чит алла булмады.
13 Ул аларны таулы илне яулап алырга китерде,
кырлардагы уңышны ашатты,
таштан бал, кыяташтан зәйтүн мае агызып тукландырды,
14 сыер мае һәм сарык сөте,
бәрәннәрнең, кәҗәләрнең,
Башан сарыкларының эч мае белән,
өлгергән тук бодай белән тукландырды
һәм йөзем җимешенең сыгынтысыннан шәраб эчертте.

15 Бу Йәшурун* кабарынды, буйсынмый башлады;
көрәйде, юанайды һәм симерде;
үзен булдырган Аллаһыны ташлады,
үзен коткаручы Кыядан баш тартты.
16 Башка илаһларга табыну белән
Аның көнчелеген кузгатты,
җирәнгеч эшләре белән Аны ярсытты.
17 Аллаһыга түгел, ә җеннәргә,
үзе белмәгән илаһларга,
ата-бабаларыгыз искә дә алмаган,
күптән түгел читтән килеп кергән
яңа илаһларга корбан китерде.
18 Ә син, Йәшурун, үзеңне тудырган Кыяны оныттың,
үзеңне бар иткән Аллаһыны исеңнән чыгардың.

19 Бу хәлне күргәч, Раббының ачуы чыкты
һәм Ул Үз угылларыннан һәм кызларыннан баш тартты.
20 Ул әйтте: «Йөземне алардан борырмын
һәм ахырда аларга нәрсә булачагын күрермен.
Алар бит сатлык буын,
ышанып булмый торган балалар.
21 Ялган аллаларга табынып,
көнчелегемне кузгаттылар,
ялган сыннар белән ачуымны китерделәр.
Мин дә аларны халык булмаган халык белән көнләштерермен,
томана бер халык белән ачуларын китерермен.
22 Ярсуымнан ут кабыныр
һәм ул ут, яндырып,
үлеләр дөньясына кадәр җитәр;
ул җирне, аның уңышын кырып,

---

* 32:15 *Йәшурун* – мәгънәсе: «тугры». Биредә Исраилнең шигъри кушаматы буларак кулланыла.

тауларның нигезләрен яндырып бетерер.
23 Аларга бәла-казаларны җыеп җибәрермен,
бөтен укларымны аларга атып бетерермен.
24 Алар ачлыктан җәфа чигәрләр,
коточкыч авырулар, чума аларны юкка чыгарыр.
Мин аларга каршы тешләре белән өзгәли торган кыргый
җанварлар,
чага торган һәм агулы еланнар җибәрермен.
25 Балалары урамда кылычтан кырылыр,
ә үзләре өйләрендә калтырап утырырлар.
Үсмер егет, үсмер кызны да,
имчәк баласын, чал чәчле картны да
үлем үзеннән калдырмас.
26 Аларны таратып, кешеләр хәтереннән
хәтта исемнәрен җуйдырырмын,
дип әйтер идем дә,
27 әмма дошманнары, кәпрәеп:
„Бу эшне Раббы түгел,
ә безнең кодрәтле кулыбыз эшләде“, —
дип мактанмасыннар өчен, кире уйладым.

28 Алар — аңы булмаган халык,
аларда уйлау сәләте юк.
29 Әгәр акыллары булса, моны аңларлар,
ахырда үзләренә нәрсә булачагын төшенерләр иде».

30 Әгәр Исраилнең Кыясы Үз халкына хыянәт итмәсә,
Раббылары аларны дошманнарына тапшырмаса,
Ничек инде бер кеше мең кешене куа алсын,
ике кеше ун мең кешене качырсын?
31 Чөнки дошманнарыбызның кыясы
безнең Кыя кебек түгел,
алар моны үзләре дә белә.
32 Дошманнарның йөземе — Сәдүм йөземеннән,
Гамура кырларында үскән;
аларның җимеше агулы,
йөзем тәлгәшләре ачы.
33 Шәраблары — елан агуы
һәм кара еланның үтерә торган агуы.
34 «Моның һәммәсен Мин саклау урыннарымда тотам,
мөһер сугып, хәзинәмдә саклыйм.
35 Аяклары калтырар вакыт җиткәч,
Мин дошманнарыннан үчемне алырмын,
тиешлесе бирелер,

аларның һәлакәт көннәре инде якын,
аларга дигән афәт тиз килер».

36 Аларның инде көче беткәнен,
иреклеләре дә, коллары да калмаганын күргәч,
Раббы Үз халкын яклар,
хезмәтчеләренә шәфкатен күрсәтер.

37 Раббы шул чагында әйтер:
«Кайда сезнең илаһларыгыз,
сез сыенырга урын эзләгән кыягыз,
38 корбаннарыгызның маен ашаучы,
корбан шәрабларыгызны эчүче илаһлар?
Сезнең өчен алар яклаучы булсыннар,
башларын күтәрсеннәр һәм сезгә булышсыннар!
39 Хәзер күрегез, Мин ул – Мин,
Миннән башка бүтән Алла юк.
Үтерүче дә, яшәтүче дә – Мин,
чирләтүче дә, терелтүче дә – Мин;
берәү дә Минем хакимлегемнән чыга алмый.
40 Кулымны күккә күтәреп ант итәм:
Минем мәңге яшәвем дөрес булган кебек,
41 ялтырап торган кылычымны үткерләп,
кулым хөкем итәргә күтәрелгәч,
дошманнарымнан үч алачагым
һәм Мине күралмаучыларга тиешлесен бирәчәгем хак.
42 Минем укларым үлеләрнең
һәм әсирләрнең каны белән манчылыр,
кылычым дошманның озын чәчле башлары* белән
канәгатьләнер».

43 Аның халкы өчен куаныгыз, чит халыклар!
Чөнки Ул Үз колларының каны өчен үч алыр
һәм дошманнарына тиешле үчне кайтарыр,
Ул Үз халкының җирен* пакьләндерер.

44 Болар Муса, Нун угылы Йешуа белән бергә килеп, Исраил халкы ишетерлек итеп әйткән җырның сүзләре.

45 Муса бу сүзләрнең барысын да Исраилгә әйтеп биргәч, 46 аларга болай диде:

---

* 32:42 *Дошманның озын чәчле башлары* – хәрби хезмәткә багышлангач, сугыш вакытында гаскәриләр чәчләрен кырыкмаганнар.

* 32:43 *Үз халкының җирен* – икенче укылышта: «Үз җирен һәм Үз халкын».

— Бүген сезгә мин җиткергән барлык сүзләрне йөрәгегездә тотыгыз һәм бу канунның бөтен сүзләрен үзегезнең балаларыгызга төгәл үтәргә кушыгыз. [47] Болар буш сүзләр түгел, бу — сезнең өчен тормыш. Әлеге канунны үтисез икән, Үрдүн елгасын кичеп, биләргә барасы җирдә гомерегез озын булыр.

Мусага тиздән үләчәге әйтелү

[48] Шул көнне үк Раббы Мусага болай диде:
[49] — Шушы Әбарим тауларына, Әрихәгә каршы Моаб җирендәге Нәбу тавына менеп, Мин исраиллеләргә биләргә бирәсе Кәнган җиренә кара. [50] Һор тавында үлеп, ата-бабалары янына алынган агаң Һарун кебек, син, менгән тавыңда үлеп, ата-бабаларың янына алынырсың. [51] Чөнки сез икегез дә Сыйн чүлендә, Мәриба-Кадыш сулары янында, исраиллеләр күз алдында, изгелегемне танымадыгыз һәм Миңа тугры булмадыгыз. [52] Син ул җирне ерактан күрерсең, тик Мин исраиллеләргә бирә торган бу җиргә аяк басмассың.

Мусаның исраиллеләргә соңгы хәер-фатихасы

33

[1] Менә Мусаның, Аллаһы бәндәсенең, үз үлеме алдыннан исраиллеләргә хәер-фатихасы. [2] Ул әйтте:

— Раббы килде Синай тавыннан,
Үз халкына кояш кебек чыкты Сәгыйр тавыннан,
балкып торды Паран тавыннан.
Ул ун меңләгән изгеләр белән килде,
Аның уң кулы ягыннан яшен ялтырый иде*.
3 Ул Үз халкын чынлап ярата;
бар изгеләр Аның кулында.
Алар Аның аяк астына егылалар,
Аның сүзләрен кабул итәләр.
4 Муса канун бирде безгә,
мирас итеп Ягъкуб җәмгыятенә.
5 Халык башлыклары белән бергә Исраил ыруглары җыелгач,
Раббы Йәшурунга патша булды.

[6] Рубин ыругы турында Муса болай диде:

— Рубин яшәсен, үлмәсен,
гәрчә халкының саны аз булса да!

[7] Ә Йәһүдә ыругы турында боларны әйтте:

* 33:2 Бу катлаулы урынны тәрҗемә итүнең бер мөмкинлеге.

– Раббы, Йәһүдәнең тавышын ишет,
аны халкына җиткер,
аңа көч бир,
дошманнарына каршы торырга ярдәм ит.

8 Леви ыругы турында:

– Туммим һәм урим – изге жирәбә* – Синең тугры
хезмәтчең Левинеке,
Аны Син Массаһта сынадың,
аның белән Син Мериба сулары янында көрәштең.
9 Ул ата-анасы хакында:
«Мин аларга карамыйм», – диде.
Туганнарын калдырып,
балаларын онытып,
Тик Синең сүзеңне саклады,
Синең килешүеңә тугры калды.
10 Ягъкубка Синең карарларны,
Исраилгә Синең канунны өйрәтә,
Синең алдыңда хуш исле сумала төтәтә,
Синең мәзбәхеңә тулаем яндыру корбаннары китерә.
11 Йа Раббы, Левинең көченә фатихаңны бир,
эшләгән эшләрен кабул ит,
Дошманнарын из,
аны күралмаучылар бүтән бервакытта да баш күтәрмәсеннәр.

12 Беньямин ыругы турында:

– Тәгаләнең сөеклесе тыныч яши,
Раббы һәрвакыт аның турында кайгырта,
Беньямин үз калкулыклары арасында тыныч яши.

13 Йосыф ыругы турында:

– Раббы аның җирен күк байлыгы, чык
һәм җир астыннан чыккан сулар,
14 кояшта өлгергән иң яхшы уңыш,
һәр ай саен иң яхшы җимешләр,
15 борынгы тауларда үскән менә дигән уңыш,
мәңгелек калкулыклар биргән бай уңыш белән фатихаласын.
16 Җирендә үскән әйберләрнең иң яхшысы белән фатихаласын.

---

* 33:8 Туммим һәм урим жирәбә булып, шуның ярдәмендә руханилар Алладан җавап сораганнар.

Янып торган куакта Торучы* аны Үзенең рәхим-шәфкате
белән фатихаласын.
Болар барысы туганнары арасында баш булган Йосыф
башына яусын.
17 Йосыфның гайрәте – беренче туган үгезнеке кебек,
аның мөгезләре – кыргый үгезнеке кебек;
Менашшеның меңнәре һәм Эфраимның ун меңнәре –
аның мөгезләре.
Алар белән ул халыкларны җир читенә кадәр сөзеп атар.

18 Зәбулун ыругы турында:

– Әй Зәбулун, юлга чykканда куан,
син, Исәсхәр, чатырында куанып утыр!
19 Алар халыкларны тауга чакырырлар,
шунда тиеш булган корбаннар китерерләр,
диңгез байлыклары һәм комда яшерелгән
хәзинәләр белән файдаланырлар.

20 Гәд ыругы турында:

– Гәд җирен Арттыручыга дан.
Гәд – башларны яки кулларны
өзгәләргә торган арыслан кебек:
21 Ул үзенә иң яхшы җир сайлады,
аңа җитәкчелек итү мөмкинлеге бирелде.
Халык башлыклары җыелгач,
ул Раббының гадел-тугры таләбен һәм Аның карарларын
Исраил белән бергә үтәде.

22 Дан ыругы турында:

– Дан – Башаннан сикереп чыккан арыслан баласы.

23 Нәфтали ыругы турында:

– Әй Нәфтали, Раббының фатихасы белән сугарылып,
Аның рәхим-шәфкате белән, синең бар җирең җитеш,
биләмәң көньякка һәм диңгезгә дә җитәр.

24 Ашир ыругы турында:

---

* **33:16** *Куакта Торучы* – ягъни Аллаһы (карагыз: «Чыгыш» китабы 3:1-6).

– Туганнары арасында иң күп хәер-фатихалысы Ашир булсын,
үз туганнары арасында сөекле булсын
һәм зәйтүн маена хәтта аягын да тыгып утыра алсын.
25 Капка бикләрең тимер һәм бакырдан;
көчең гомерең кебек күп булсын.

26 Әй Йәшурун, синең Аллаңа тиң юк!
Үзенең кодрәте белән Ул сиңа ярдәмгә
күк буйлап болытларга атланып чаба.
27 Синең сыену урының – мәңгелек Алла,
Аның беләкләре сине мәңге тотар.
Ул күз алдыңнан дошманнарыңны куар
һәм сиңа аларны юк итәргә кушар.
28 Шулай итеп, Исраил, тыныч яши,
күктән төшкән чык белән сугарылган,
мул икмәкле һәм шәраблы җирдә
Ягъкуб иминлектә көн күрә.
29 Бәхетле син, Исраил!
Сиңа, Раббы коткарган халыкка,
тиң башка халык юк.
Раббы – сине яклаучы калканың,
синең җиңү китерүче кылычың!
Дошманнарың сиңа килеп, синнән шәфкать сорыйлар,
син аларның өстеннән таптап узасың.

Мусаның үлеме

34 [1] Шуннан Муса Моаб тигезлегеннән кузгалып, Нәбу тавының Әрихә ягына караган Песгә түбәсенә менде, һәм Раббы аңа бөтен җирне: Данга кадәр Гилыгад җирен, [2] Нәфтали җирен, Эфраим һәм Менашше җирләрен, Көнбатыш диңгезгә кадәр сузылган бөтен Йәһүдә җирен, [3] Нәгебне, хөрмәләр шәһәре Әрихәдән Согарга кадәр җиткән тигезлекне күрсәтте. [4] Раббы аңа әйтте:

– Мин ант итеп, Ибраһим, Исхак һәм Ягъкубка: «Аны синең нәсел варисларыңа бирәм», – дип әйткән җир – менә ул. Мин сиңа аны үз күзләрең белән күрергә мөмкинлек бирдем, әмма син аңа аяк басмаячаксың.

[5] Шулай итеп, Раббы әйткәнчә, Раббы колы Муса шушында, Моаб җирендә үлде. [6] Раббы аны Моаб җирендә, Бәйт-Пигур каршындагы үзәндә күмде. Бүгенге көнгә кадәр Мусаның кайда күмелгәнен берәү дә белми. [7] Үлгәндә Мусага йөз егерме яшь булып, ул элеккеге кебек көчле, күзләре яхшы күрә иде. [8] Моаб тигезлегендә Исраил халкы Муса үлгәнгә утыз көн буена яшь түкте. Шуннан соң Муса өчен елау, сыктау көннәре тәмамланды.

9 Нун угылы Йешуа, Муса аның өстенә кулларын куйганлыктан,
зирәклек рухы белән сугарылган иде. Һәм Исраил халкы, Йешуага
буйсынып, Раббы Мусага биргән әмерләрне үтәде.
10 Шул көннән соң Исраилдә Раббы йөзгә-йөз танып белгән
Муса кебек башка бер пәйгамбәр дә булмаган. 11 Раббы Мисыр
фиргавененә, аның хезмәтчеләренә, җиренә карата галәмәтләр,
могҗизалар күрсәтергә җибәргән Мусадан башка бер генә пәйгам-
бәр дә мондый эшләрне эшләмәгән. 12 Мусадан башка бер пәйгам-
бәр дә Исраил күзе алдында эшләп күрсәткән кодрәтле һәм кур-
кыныч эшләрне эшләмәгән.